

VIDENCENTRET FOR LANDBRUG

Produktionsøkonomi

Kvæg

2012

Produktionsøkonomi Kvæg

Forfattere Forfattere er anført ved hver artikel i pjecen. Hvor ikke andet er angivet, er forfatterne ansat ved Videncentret for Landbrug, Kvæg

Redaktører Jannik Toft Andersen og Jacob Krog, Videncentret for Landbrug, Kvæg

Layout Inger Camilla Fabricius, Videncentret for Landbrug, Kvæg

Grafik Christian E. Christensen, Videncentret for Landbrug, Kvæg

Fotos Hvor ikke andet er angivet, er fotografen
Jens Tønnesen, LandbrugsMedierne

Tryk GP-Tryk A/S, Grenaa

Oplag 1.500

Udgiver Videncentret for Landbrug, Kvæg
Agro Food Park 15
8200 Aarhus N
T 8740 5000
F 8740 5010
W vfl.dk

ISSN 1604-1712 (tryk)

ISSN 1904-7851 (web)

VIDENCENTRET FOR LANDBRUG

Støttet af
Fødevareministeriet og EU

The European Community and The Danish
Ministry of Food, Agriculture and Fisheries
participated in funding the project.

Forord

Produktionsøkonomi Kvæg 2012 er den 20. i rækken. Publikationen behandler i fire temaartikler højaktuelle emner inden for biologi, økonomi og ledelse, som har væsentlig betydning for kvægbedriftens bundlinje.

I hæftets anden halvdel præsenteres de økonomiske resultater, som kvægbruget opnåede i 2011 dels med baggrund i de årsrapporter, der er indberettet til Økonomidatabasen, dels fra Kvæg-Nøglens dataregistrering. Anden halvdel indeholder også en redegørelse af de vigtigste tendenser på det globale mælkemarked, der påvirker afregningsprisen.

På trods af at mælkeprisen i 2011 var den næsthøjeste i denne publikations historie, fik mange producenter stadig et utilfredsstillende økonomisk resultat. Derfor bør fokus på bedriftens produktionsøkonomi stadig være af afgørende betydning.

Redaktionen er afsluttet 19. juli 2012.

God læselyst!

Skejby, august 2012
Jannik Toft Andersen

Indhold

Forord	2	
Indhold	3	
Vækst gennem opkøb	4	Tema
Optimering af foderforsyningen – kend bedriftens potentiale	10	Tema
Salmonella Dublin kan give store tab	18	Tema
Lean skaber værdi på kvægbedrifter	24	Tema
Totaløkonomi for malkekvægsbedrifter	32	
Business Check Kvæg – med driftsgrensanalyser for mælke- og grovfoderproduktion	44	
Dækningsbidrag – malkekøer med opdræt	46	
Mælkemarkedet – positive udsigter – dog med prisudsving	56	
Ti års udvikling – bedrifter med malkekvæg	60	
Resultatudtryk	62	
Temafortegnelse – tidligere udgivelser i serien	64	

Vækst gennem opkøb

Opkøb af andre landbrugsejendomme er helt almindeligt i landbruget. Formålet har oftest været at udvide jordtilliggendet for at investere og udvide mælkeproduktionen på den eksisterende lokalitet. Arkivfoto.

Tema

> Susanne Clausen

Vækst gennem opkøb, frem for investering i nye staldanlæg kan blive en del af fremtiden for de bedrifter, som gerne vil udvide, fordi det er vanskeligt at skaffe kapital til nye investeringer. Men vækst gennem opkøb kræver bl.a. et andet ledelsesfokus.

Opkøb af andre landbrugsejendomme er helt almindeligt i landbruget. Formålet har dog oftest været at udvide jordtilliggendet for at investere og udvide mælkeproduktionen på den eksisterende lokalitet.

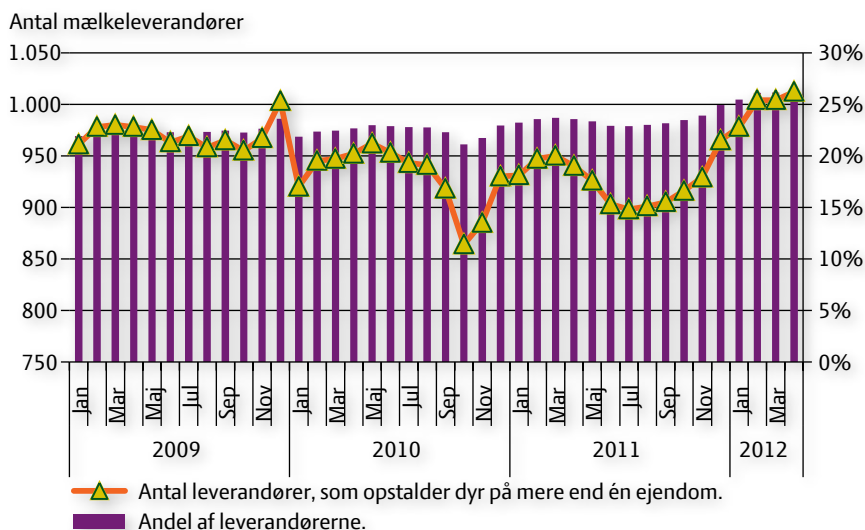
Det kan imidlertid ændre sig fremover som følge af den økonomiske krise. Dels er mange bedrifter pressede af lav indtjening og lav soliditet, samtidig med at nogle banker er kraftigt eksponerede over for landbruget og ikke ønsker at udvide deres udlån til landbrugssektoren. De vil hellere finansiere købet af en eksisterende ejendom frem for at finansiere opførelsen af et nyt og større produktionsanlæg. Det gør, at mælkeproduktion fra flere ejendomme kan blive en del af fremtiden for de bedrifter, som gerne vil udvide.

Multisiteproduktion i fremgang

Multisiteproduktion, eller produktion fra flere steder med forskellig geografisk placering, er ikke et ukendt fænomen i kvægbruget. Mere end hver fjerde mælkeproducent opstaller dyr på en anden ejendom, og tendensen har været stigende på det seneste (se figur 1). Det er dog i helt overvejende grad ikke-malkende dyr, som opstalles på en anden ejendom, idet kun ca. 60 bedrifter leverer mælk fra mere end én ejendom.

Vækst gennem opkøb kræver et andet ledelsesfokus

Vækst gennem opkøb af ejendomme, med henblik på at videreføre produktionen på den opkøbte ejendom, kræver et andet ledelsesmæssigt fokus

Figur 1. Antal og andel af mælkeleverandørerne, som opstaller dyr på mere end én ejendom. Data er baseret på oplysninger fra Kvægdatabase.

end vækst gennem investering i et nyt og større anlæg på den eksisterende lokalitet. Det ledelsesmæssige fokus må rettes mod ledelsen af selve opkøbsprocessen og den efterfølgende integration med den nuværende produktion – og ikke, som tidligere, mod miljøansøgning, funktion og indretning af stalden, projektering, byggestyring, udvidelse af besætningen og indkøb af dyr.

Successen udebliver når ledelsen svigter

Næsten dagligt kan pressen fortælle om virksomheder, som opkøber eller fusionerer med andre virksomheder. Undersøgelser af succesraten ved disse opkøb og sammenlægninger viser, at denne langt fra altid er høj. Kun i godt halvdelen af tilfældene indfries forventningerne, og ofte stiger aktiekursen ikke i den opkøbende virksomhed. Hvorfor er succesraten ikke højere? Litteraturen peger på, at de væsentligste årsager til, at succesen ved opkøb og

sammenlægninger udebliver eller ligefrem slår fejl er:

- at den opkøbende virksomhed betaler en for høj pris for den købte virksomhed
- overmodige topledere i den opkøbende virksomhed overvurderer synergieffekterne
- topledere forfølger egne interesser snarere end aktionærernes
- ledelsen af opkøbsprocessen før, under og efter at opkøbet/sammenlægningen slår fejl.

Der er ikke umiddelbart noget, som taler for, at disse forhold ikke også vil være årsager til, at opkøbet slår fejl i landbruget. Det betyder dog ikke, at man skal lade være med at købe op, men man skal være bevidst om farerne og udfordringer ved opkøb, og hvordan man takler dem. Det første man skal gøre sig klart er, om opkøbet overhovedet passer ind i forhold til de strategiske mål, man har for bedriften.

Vækst gennem opkøb kræver et andet ledelsesfokus

Vækst gennem opkøb af ejendomme, med henblik på at videreføre produktionen på den opkøbte ejendom, kræver et andet ledelsesmæssigt fokus end vækst gennem investering i et nyt og større anlæg på den eksisterende lokalitet.

Opkøb er et middel til at nå strategiske mål

Opkøb af en anden bedrift er et middel til at nå strategiske mål. Det må aldrig blive et mål i sig selv. Det handler med andre ord om at undersøge, hvordan opkøbet passer ind i forhold til ens strategiske mål, og hvordan købet kan forbedre ens konkurrenceevne. Det vil sige, hvordan købet enten kan sænke ens omkostninger ved at producere eller give mulighed for en højere

Der er også ulemper ved at producere fra mere end én ejendom. De største ulemper er øgede omkostninger til transport af foder, dyr og medarbejdere. Derudover kan der også være en større ledelsesmæssig udfordring forbundet med at skulle overskue flere lokaliteter. Arkivfoto.

Tema

pris end konkurrenterne. I den forbindelse er det nyttigt at se på mælkeproduktionens værdikæde (figur 2).

De fleste mælkeproducenter er pristagere. De har med andre ord svært ved, udover gennem mælkens kvalitet, at påvirke markedsprisen på mælk. Kun gennem nicheproduktion, eksempelvis i form af eget gårdmejeri, er det muligt at påvirke prisen. Sidstnævnte kræver dog investering i forarbejdningsleddet.

Hvis omkostningerne ved at producere mælk skal reduceres, kan det jf. figur 2 enten ske

ved at sænke prisen på sine input eller ved at sænke omkostningerne i selve produktionen. Traditionelt har mange kvægbrug dyrket deres eget foder og opdrættet deres egne kælvekvier. De har således investeret både i selve produktionen og i fremstillingen af input til produktionen.

Tradition, landbrugslov og ønsket om at risikoafdække i forhold til sine input har været væsentlige begrundelser for at investere i fremstillingen af input. Modsat vil vanskeligere adgang til kapital, som det er tilfældet i øjeblikket, samt behovet for at reducere sine omkostninger ved at producere, gøre det relevant at overveje hvor den begrænsende mængde kapital investeres bedst i værdikæden, vist i figur 2.

Gør dig målet klart

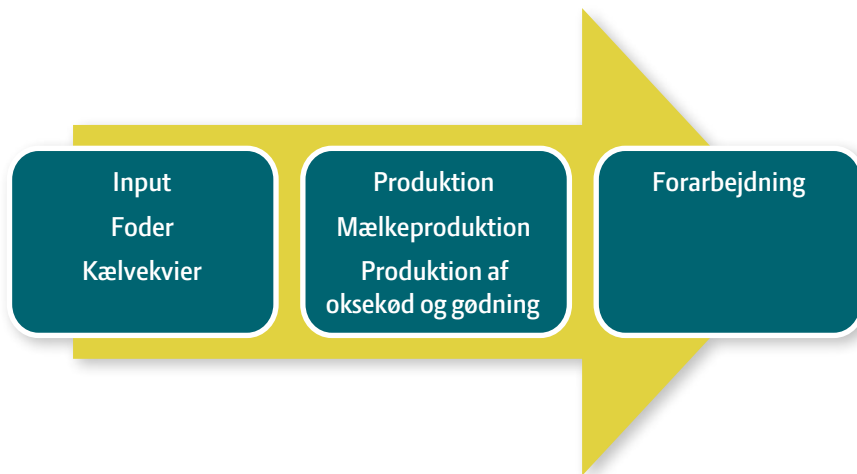
Før man køber ejendom num-

mer to, er det vigtigt at gøre sig klart, hvad formålet med købet er, og hvordan købet styrker ens konkurrenceevne gennem lavere produktionsomkostninger eller bedre strategiske udviklingsmuligheder. Det kan være, at ejendommen skal

- fortsætte som selvstændig mælkeproduktionsejendom
- avendes til mælkeproduktion men således, at de kælvende køer og køer i tidlig laktation samles på én ejendom, mens køer i midt- og senlaktation opstaldes på den anden ejendom
- anvendes til kvieproduktion – evt. kombineret med udvidelse af mælkeproduktionen på den eksisterende ejendom.

Med købet af ejendommen følger også tit jord. Det rejser en række spørgsmål. Skal markarbejdet integreres med markarbejdet på den eksisterende

Figur 2. Mælkeproduktionens værdikæde.

ejendom? Kan integrationen ske uden yderligere investering i maskiner? Skal alt markarbejdet udliciteres og de nuværende markmaskiner sælges? Osv.

Vurder fordele og ulemper

De økonomiske gevinster kan være knyttet til størrelse, specialisering eller bedre udnyttelse af bedriftens arbejdskraft eller maskiner. Der er imidlertid også ulemper ved at producere fra mere end én ejendom. De største ulemper er øgede omkostninger til transport af foder, dyr og medarbejdere. Derudover kan der også være en større ledelsesmæssig udfordring forbundet med at skulle overskue flere lokaliteter.

Hvorvidt fordelene overstiger ulemperne, eller det modsatte, afhænger selvsagt af de specifikke forhold i den helt konkrete situation. Grundlæggende kan man dog sige, at en samling af dyr, medarbejdere og foderproduktion på en lokalitet er mest rationelt. Det betyder, at man oftest kan

byde mindre for et produktionsanlæg, der medfører produktion fra flere lokaliteter, end hvis det samme anlæg var placeret på den eksisterende lokalitet. Hvor meget mindre skal bero på en konkret vurdering i den specifikke situation.

Prisfastsættelse af opkøbte ejendomme

- Prisen på en ejendom bør afspejle dens produktionsværdi. Denne afhænger af
- Det forventede fremtidige cash-flow fra ejendommens drift
- Ejendommens levetid
- Ejendommens scrapværdi
- Kalkulationsrenten.

Bedriftens fremtidige forventede cash-flow er det resultat (inklusive aflønning af ejeren), som der er tilbage til afskrivning og forrentning af den investerede kapital. På en typisk kvægejendom genereres cash-flow fra driften af:

- Produktionen i stalden
- Produktionen i marken
- Betalingsrettighederne.

Ejendommens produktionsværdi er nutidsværdien af det fremtidige forventede cash-flow ved at producere fra ejendommen. Nutidsværdien er således det, man bør byde for ejendommen.

Kalkulationsrenten er den forrentning, som investeringen skal give. Kalkulationsrenten skal, som nævnt, afspejle risikoen ved investeringen. Det vil sige jo større risiko, der er i relation til det fremtidige cash-flow, desto højere skal kalkulationsrenten være. Da cash-flowet fremover vil svinge noget mere fra år til år, som følge af større udsving i mælke- og foderpriserne, skal kalkulationsrenten være noget højere end

Cash-flow

$$\begin{aligned}
 &+ \text{Bruttoudbytte} \\
 &\div \text{Stykomkostninger} \\
 &= \text{Dækningsbidrag} \\
 &\div \text{Kontante kapacitetsomk.} \\
 &\div \text{Ejer aflønning} \\
 &= \text{Cash-flow}
 \end{aligned}$$

Mælkeprisen var høj i 2011 og formentlig højere end den langsigtede, gennemsnitlige mælkepris. For at afspejle et mere sandsynligt niveau for den langsigtede mælkepris skal cash-flowet, vist for stalden i tabel 1, reduceres med ca. 10 øre/kg mælk eller 900-1.000 kr./ko. Arkivfoto.

Tema

tidligere – og også betydeligt højere end den aktuelle lånerente.

Værdisætningen af betalingsrettighederne skal inkludere, at Kommissionens oplæg til CAP 2013 indebærer en udligning af betalingsrettighedernes værdi i 2019. Derudover må man have in mente, at der vil ske en yderligere udligning af EU's støtte mellem Vest- og Østeuropa, hvorved værdien af betalingsrettighederne må forventes at falde efter 2020. Cash-flowet fra betalingsrettighederne er således usikkert.

Hvor længe EU's støtte til landbruget opretholdes ved ingen, men at regne med EU's støtte mere end 20-25 år frem i tiden forekommer meget optimistisk.

Et eksempel på produktionsværdien af en ejendom

Tabel 1 viser eksempler på opnåede cash-flow fra driften på bedrifter, som medvirkede i Business Check i 2011. I Business Check er grovfoderet værdisat til 1,00 kr. pr. FE majs og 1,15 kr. pr. FE græs. På de fleste bedrifter overstiger omkostningerne, ved at dyrke grovfoder, denne værdi. Derfor er cash-flowet også vist, med en værdisættelse for grovfoderet på 1,25 kr. pr. FE i marken, mens det i stalden indgår som en omkostning på 1,25 kr. pr. FE.

Resultaterne fra Business Check viser meget tydeligt, at der er stor variation i det opnåede cash-flow fra driften, og dermed hvad bedrifterne kan give for en

ejendom. En ændring i værdien af grovfoderet ændrer cash-flowet fra henholdsvis mark og stald, men ikke ejendommens samlede cash-flow.

Mælkeprisen var høj i 2011 og formentlig højere end den langsigtede, gennemsnitlige mælkepris. For at afspejle et mere sandsynligt niveau for den langsigtede mælkepris skal cash-flowet, vist for stalden i tabel 1, reduceres med ca. 10 øre pr. kg mælk eller 900-1.000 kr. pr. ko.

Tabel 2 viser produktionsværdien for en ejendom med 200 køer og 140 ha ved et forventet fremtidig cash-flow, som vist i tabel 1, dog korrigeret ned med 900 hhv. 1.000 kr. pr. ko i stalden. Derudover er det forudsat i tabel 2, at levetiden på anlægget er 18 år, inflationen er 2 pct. p.a. og scrapværdien 0 kr. Kalkulationsrenten er sat til 8 henholdsvis 10 pct. som udtryk for, at investeringen

Tabel 1. Opnåede cash-flow fra driften baseret på resultater fra Business Check Kvæg 2011.					
	Mark* Kr./ha		Stald** Kr./årsko		Betalingsrettigheder*** Kr./stk.
	Gns.	90 % fraktil	Gns.	90 % fraktil	3.330
Bruttoudbytte	9.001	9.730	26.156	29.902	
Stykomkostninger	2.052	1.477	15.137	13.884	
Dækningsbidrag	6.949	8.253	11.019	16.018	
Kontante kapacitetsomkostninger	5.359	5.026	4.455	4.544	
Ejeraflønning	948	421	2.118	4.286	
Cash-flow	642	2.806	4.446	7.188	
Cash-flow v. grovf.pr. på 1,25 kr./FE	2.051	4.188	3.458	6.240	
* Bedrifter med mellem 0,8 og 1,25 ha græs pr. ha majs					
** Bedrifter med konventionel produktion, stor race og malkestald					
***Betalingsrettighedernes nuværende værdi.					

skal give en forrentning på dette niveau. Værdien af betalingsrettighederne er sat til 2.466 kr. pr. stk. i 2019. Værdien er reduceret efterfølgende som følge af en forventning om yderligere udjævning af støtte mellem Vest- og Østeuropa. Fra 2035 og fremefter er værdien af betalingsrettighederne sat til 0 kr. pr. stk.

I eksemplet i tabel 2 er ejendommens produktionsværdi mellem 12,6 mio. kr. og 25,9 mio. kr. Det antages, at det lige fra købstidspunktet er muligt at opnå samme cash-flow på den købte ejendom, som på den eksisterende. I mange tilfælde vil det ikke være muligt, fordi det oftest tager tid inden en effektivitetsforbedring slår igennem på produktionen. Når det er tilfældet, bør cash-flowet sættes lavere det/de første år efter købet, end det man forventer at opnå på sigt.

Hvis produktionen fra to lokaliteter ændrer cash-flowet i stal-

den med eksempelvis 500 kr. pr. ko, ændrer nutidsværdien sig med knap 1,1 mio. kr. ved en kalkulationsrente på 8 pct. og godt 0,97 mio. kr. ved en rente på 10 pct.

Opsamling

Vækst gennem opkøb kan blive et relevant alternativ til at bygge nyt produktionsanlæg

som følge af den økonomiske krise. Successen afhænger af, at opkøbet understøtter bedriftens strategiske mål og ledelsen før, under og efter opkøbet, ligesom prisen skal sættes ud fra ejendommens produktionsværdi, når denne integreres med den eller de eksisterende ejendomme.

Tabel 2. Nutidsværdi af produktionsanlægget ved forskellige niveauer af cash-flow fra stalden og to kalkulationsrenteniveauer.				
	"Gennemsnitligt niveau"		"Højt niveau"	
Cash-flow fra stalden, kr./ko inkl. opdræt	2.500		5.200	
Mark, kr./ha	2.100		4.200	
Betalingsrettigheder, kr./stk.				
2012-2018	3.300		3.300	
2019-2020	2.266		2.266	
2021-2028	2.200		2.200	
2029-2035	2.000		2.000	
2036 og fremefter	0		0	
Kalkulationsrente, %	8	10	8	10
Nutidsværdi af ejendommen, mio. kr.	15,2	12,6	25,4	21,2

Optimering af foderforsyningen

– kend bedriftens potentiale

Hvilke grovfoder-afgrøder, der skal satses på, afhænger i høj grad af bedriftens udbyttensniveau på de enkelte afgrøder samt omkostningsniveau. Derudover har geografiske forhold også stor betydning for afgrødevalget. I Nordjylland kan det være interessant at dyrke foderroer. Arkivfoto.

Tema

> Peter Hvid Laursen
> Jacob Krøg

Optimering af foderforsyningen kræver kendskab til egne omkostninger og udbytter.

Marko og driftsgrensanalyser er stærke beslutningsværktøjer til både afgrødevalg og optimering af din nuværende foderproduktion. På grund af store individuelle forskelle vil analyser, baseret på normal, ofte give utilstrækkelig information.

Det økonomisk optimale afgrødevalg afhænger af udbytterelationerne mellem foder- og salgsafgrøderne, priserne på salgsafgrøder samt dyrkningsomkostninger for de enkelte afgrøder.

Ved fastsættelse af foderforsyningsstrategien er det vigtigt, at der også tænkes i stor fleksibilitet med hensyn til at substituere mellem indkøbt og hjemmeavlet foder, så man ikke er for eksponeret over for ændringer i prisen på indkøbt foder.

Hvilke grovfoderafgrøder, der skal satses på, afhænger i høj grad af bedriftens udbyttensniveau på de enkelte afgrøder samt omkostningsniveau.

Derudover har geografiske forhold også stor betydning for afgrødevalget. I de sydlige egne af landet, hvor majsvarmeenhederne er størst, er majs og kolbemajs at foretrække, mens det i Nordjylland kan være interessant at dyrke foderroer.

Marko viser vejen

For at undersøge de økonomiske konsekvenser af forskellige foderforsyningsstrategier kan man med fordel tage udgangspunkt i regnearket Marko, der findes på LandbrugsInfo og er frit tilgængeligt.

Marko er et planlægningsværktøj, der beregner de overordnede, økonomiske konsekvenser i mark og stald, på baggrund

af den valgte foderstrategi. Og det er muligt at sammenligne op til fem, forskellige strategier ad gangen.

MarKo bygger som udgangspunkt på landsstandarder og budgetkalkuler, men man kan ændre på udbyttene, priser og omkostninger, så de svarer til forholdene på den enkelte bedrift. Alt foregår i ét ark, så overblikket bevares.

MarKo beregner omkostningerne til indkøb af foder, behov for areal med de forskellige afgrøder og de omkostninger, der vil være til dyrkning og giver dermed et glimrende beslutningsværktøj til valg af afgrøder.

Programmet er gratis for alle, men vi anbefaler, at landmanden og rådgiveren bruger det sammen, så de valgte forudsætninger bliver drøftet i et tværfagligt forum.

MarKo

MarKo er et planlægningsværktøj, der beregner de overordnede økonomiske konsekvenser i mark og stald, på baggrund af den valgte foderstrategi.

Det er muligt at sammenligne op til fem forskellige strategier ad gangen.

MarKo bygger som udgangspunkt på landsstandarder og budgetkalkuler, men man kan ændre på udbyttene, priser og omkostninger, så de svarer til forholdene på den enkelte bedrift.

Alt foregår i ét ark, så overblikket bevares.

Eksempel

I et konkret eksempel tages der udgangspunkt i en besætning i Nordjylland på 200 årskøer med opdræt.

- Ydelsesniveauet er sat til 10.000 kg EKM pr. årsko.
- Foderrationerne er optimeret i NorFor.

- Ejendommen er på 200 ha i omdrift, med JB 5-6.
- Landmanden fodrer i øjeblikket med en blanding af majs- og græsensilage men ønsker at undersøge, om det vil være fordelagtigt for ham at ændre foderrationen til enten

kolbemajs eller en kombination med roer.

I første omgang anvender landmanden priser og udbyttene, der er baseret på normudbytter og normomkostninger.

Sæt fokus på din egen økonomi i den nuværende produktion, før du foretager væsentlige ændringer i afgrødevalget. Arkivfoto.

Tema

Som det ses af tabel 1, giver alternativ 1 med majshelsæd og græsensilage, og alternativ 2 med kolbemajsensilage de bedste produktionsresultater under de valgte forudsætninger.

I alternativ 3, foderration med roer som hovedingrediens, mistes der 19.864 kr. før meromkostningerne i forbindelse med håndteringen af roerne fra lager til foderbord.

Tilpasning på bedriftsniveau
Ovenstående beregninger er som nævnt baseret på normer. For at vurdere disse på den en-

kelte bedrift må man systematisk gennemgå forudsætningerne og tilpasse dem på bedriften. På en nordjysk bedrift, som den i eksemplet vil det være utænkeligt med et udbytte på 11.000 FE pr. ha i majshelsæd, mens udbyttet på 13.000 FE i roer sagtens kan holde. Landmanden prøver derfor at ændre på udbytniveauet i majshelsæd og kolbemajs til henholdsvis 8.000 og 6.800 FE pr. ha, og ser straks resultatet som vist i tabel 2.

Nu er den økonomiske gevinst ved at dyrke roer steget til 130.120 kr. pr. år, hvilket svarer til 650 kr. pr. årsko. Dermed er der basis for at regne videre på alternativet med roer, hvor næste skridt er, at medtage omkostninger ved at få roerne helt ind på foderbordet. I MarKo-kalkulerne er der taget højde for maskinomkostninger og plastic til dækning, men ikke de ekstra maskin- og

arbejdsmkostninger ved at få roerne helt ind til foderbordet.

Håndtering af roerne – gør det enkelt

Fuldfodervognen kan bruges til snitning af roerne.

Fyld den, gerne så der er nok til 2-3 dages forbrug og lad den køre i ca. 20 minutter eller til roerne er findelte nok til at undgå sortering på foderbordet.

Læs roerne af på et sted, hvor de er nemme at læsse igen i forbindelse med den daglige foderblanding. Sørg for løbende at få brugt op af de knuste roer.

Er der en lille rest i overskud, så læg den til side inden ny aflæsning af friske knuste roer, så der er mulighed for at bruge rest fra tidligere, som det første i en ny fuldfoderblanding.

Tabel 1. Foder- og markplaner baseret på normudbytter.

Foderplan				
Kraftfoder	Pris kr./kg	Majsensilage + græsensilage	Kolbemajsens.	Kombiration med roer
Vårbyg, valset	1,30	2,8		1,2
Rapskage	1,45	2,3	2,4	2,8
Sojaskrå, afskallet	2,40	1,0	0,9	0,5
Roepiller, umelasseret	1,58			1,0
Grovfoder	% tørstof (kg Ts/FE)			
Kløvergræsensilage	40,4 (1,19)	4,9	6,1	8,6
Majshelsæd	34,3 (1,14)	9,8	6,1	4,5
Kolbemajs	51,0 (0,93)		5,0	
Roer	18,0 (1,01)			2,9
Sum		20,8	20,5	21,6
Markplan v. normudbytter				
Afgrøde	Udbytte	Majsensilage + græsensilage	Kolbemajsens.	Kombiration med roer
Vårbyg, salg kg	5.700	54,1	67,0	67,1
Foderbyg, kg	5.700	39,2	0,5	17,5
Roer, FE	13.000			15,0
Slætgræs, FE	9.500	46,8	53,9	68,5
Majs til helsæd, FE	11.000	59,9	40,1	31,8
Kolbemajs, FE	9.300		38,5	
Areal anvendt til dyrkning af foder, ha		145,9	133,0	132,9
Produktionsresultat		3.917.301	3.914.524	3.897.437
Resultat i forhold til majsens. + græsens.		0	-2.777	-19.864

NOTE*) Foderrationen med roer er en 'kombiration', dvs. et gennemsnit af to foderrationer året igennem. Sommerrationen er baseret på en græs-/majsensilageration med 150 foderdage, mens vinterrationen med roer er med 215 foderdage indregnet. Herefter tilpasset til 335 dages laktation. Goldkofoder og foder til opdræt beregnes som standard med én ration for hele året.

	Græsens./majshelsæd	Roer	Kombiration
Antal dage	150	215	335
Fodermiddel	Kg tørstof/dag	Kg tørstof/dag	Kg tørstof/dag
Vårbyg, valset	3,0	0,0	1,2
Rapskage	1,3	3,9	2,8
Sojaskrå, afskallet	0,6	0,4	0,5
Roepiller umelet	2,3		1,0
Kløvergræsensilage	9,5	7,9	8,6
Majshelsæd	4,8	4,4	4,5
Roer	0,0	5,0	2,9
I alt	21,5	21,6	21,6

Læs roerne af på et sted, hvor de er nemme at læsse igen i forbindelse med den daglige foderblanding. Sørg for løbende at få brugt op af de knuste roer. Er der en lille rest i overskud, så læg den til side inden ny aflæsning af friske knuste roer, så der er mulighed for at bruge rest fra tidligere, som det første i en ny fuldfoderblanding.
Foto: Peter Hvid Laursen.

Tema

Meromkostning til roer skal påregnes

Landmandserfaringer viser, at på en bedrift med 200 årskøer skal der i gennemsnit bruges 15 minutter længere arbejds- og maskintid pr. dag. Det svarer til 55 timer pr. år. Hvad det koster, afhænger af bedriftenes indi-

viduelle forhold. Fra vores tidligere studier på fire bedrifter i grovfodermatchen, kostede en maskintime med en traktor og fuldfoderblander i gennemsnit 400 kr. inkl. aflønning på 170 kr. pr. time. Beregningerne er fra 2009 og med de seneste års prisstigninger på brændstof

Tabel 2. Foder- og markplaner – egne forudsætninger.

Markplan v. landmandens egne udbytter				
Afgrøde	Udbytte	Majsensilage + græsensilage	Kolbemajsensilage	Kombination med roer
Vårbyg, salg kg	5.700	31,6	37,8	55,2
Foderbyg, kg	5.700	39,2	0,5	17,5
Roer, FE	13.000			15,0
Slætgræs, FE	9.500	46,8	53,9	68,5
Majs til helsæd, FE	8.000	82,4	55,1	43,7
Kolbemajs, FE	6.800		52,7	
Areal anvendt til dyrkning af foder, ha		168,4	162,2	144,8
Produktionsresultat		3.610.546	3.538.032	3.740.666
Resultat i forhold til majsens. + græsens.		0	-72.513	+130.120

og vedligehold, vil denne omkostning i 2012 være ca. 500 kr. pr. time. Man skal således regne med meromkostninger til udfodring på 27.500 kr. på en bedrift med 200 årskøer. Det reducerer dermed gevinsten fra beregningen i MarKo med samme beløb, men det skal understreges, at dette afhænger meget af bedriftens egne forhold.

Vælg alternative fodringsstrategier med omhu

Beregnet 100.000 kr. i plus på bundlinjen pr. år er mange penge. Men én ting er beregninger, noget andet er, hvordan den nye strategi vil blive implementeret på bedriften. Er man gearet til de udfordringer, som den nye afgrøde vil føre med sig? Man kender nu situationen og de nuværende udbytter, men såfremt det forventede merudbytte i roemarker

ikke opnås, svinder gevinsten lynhurtigt, og så er det ikke umagen værd.

Omvendt kan man sige, at hvis man aldrig vover at prøve nye afgrøder af, vil man aldrig opnå andet end det nuværende niveau.

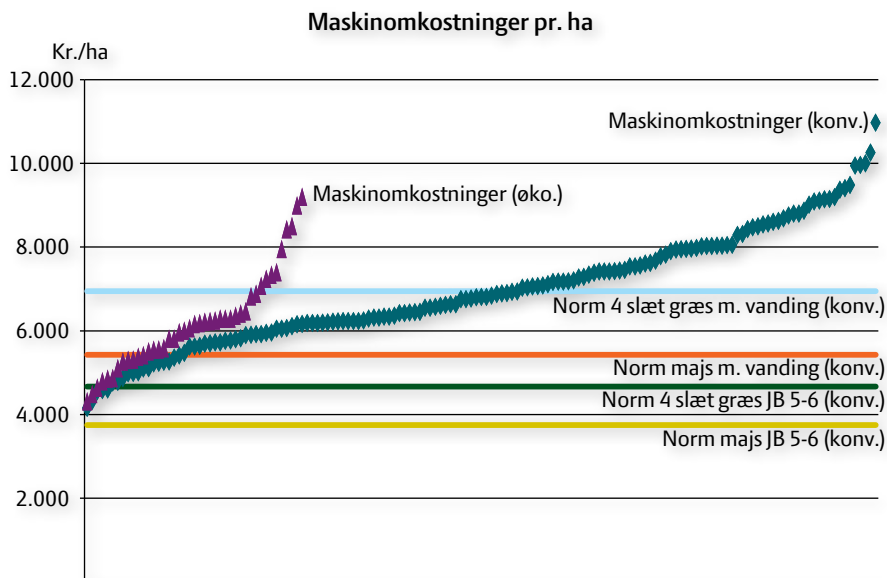
Stor forskel mellem normer og faktiske omkostninger

Eksemplet ovenfor viser, at der kan være stor forskel på om man anvender normer eller egne forudsætninger. Derfor bør de faktiske omkostninger til den nuværende foderforsyning altid kontrolleres, inden man kaster sig ud i en ændring. Er der store forskelle mellem det aktuelle niveau, og de værdier som anvendes i normer og kalkuler, er der risiko for, at man ikke opnår den beregnede forbedring.

Derudover kan en analyse af de aktuelle maskinomkostninger være med til at klarlægge, hvor stor en forbedring man burde kunne opnå ved blot at forbedre den nuværende foderproduktion.

Der er store variationer i grovfoderets fremstillingspris mellem bedrifterne, og den største forskel ligger i maskinomkostningerne.

I figur 1 er vist maskinomkostninger til grovfoderproduktion opgjort i Business Check Kvæg. Ud af de 155 konventionelle bedrifter, som er med i opgørelsen, ses det, at maskinomkostningerne varierer mellem 4.000 og 10.000 kr. pr. ha. Sættes dette i forhold til udbytterne på de enkelte bedrifter betyder det, at maskinomkostningerne varierer mellem

Figur 1. Maskinomkostninger pr. ha.
Kilde: Business Check Kvæg 2011.

Landmanderfaringer viser, at på en bedrift med 200 årskøer skal der i gennemsnit bruges 15 minutter længere arbejds- og maskintid pr. dag. Det svarer til 55 timer pr. år. Hvad det koster, afhænger af bedrifternes individuelle forhold. Foto: Peter Hvid Laursen.

Udfordringer med ny afgrøde

Er man gearet til de udfordringer, som en ny afgrøde vil føre med sig?

Man kender nu-situationen og de nuværende udbytter, men hvis nu det forventede merudbytte i roemarken ikke opnås, så svinder gevinsten lynhurtigt, også er det ikke umagen værd.

Omvendt kan man sige, at hvis man aldrig vover at prøve nye afgrøder af, vil man aldrig opnå andet end det nuværende niveau.

0,60 og 1,50 kr. pr. FE. Prisen pr. FE er opgjort ud fra udbyttere registreringerne i driftsgrensanalysen fra årsrapporten.

Disse store forskelle understreger endnu engang, at man bør kende sine egne omkostninger til den nuværende produktion, før man ændrer den, og være varsom med blot at anvende normer.

MarKo anvender normpriser for maskinomkostninger til beregningerne, og giver dermed et udgangspunkt, der indikerer, om et ændret afgrødevalg kan give bedre økonomi. Styrken i normpriserne er netop, at det indbyrdes forhold mellem omkostningerne til græs, majs og roer ofte vil være forholdsvis præcist, selvom den

enkelte bedrifts samlede maskinomkostninger ligger på et andet niveau end normerne foreskriver. Det betyder dog samtidig, at der – på samme vis som indregningen af omkostninger til håndtering af roer fra kule til foderblander – også skal foretages en beregning af egne faktiske maskinomkostninger.

Optimering er mere end ændring af afgrødevalg

Et andet udbytte af at analysere sine faktiske maskinomkostninger, er, at forholde sig til hvordan egne omkostninger er sammenlignet med andres. Ser man på Top5 fra Business Check Kvæg 2011, avler de ca. 1.000 FE mere pr. ha, og maskinomkostningerne er samtidig 1.000 kr. lavere pr. ha!

Inventarsaldoen pr. ha er stort set ens, men Top5 har lavere omkostninger til både maskinstation og arbejds løn, hvilket minder om, at der et stort potentiale for mange i at forbedre sine resultater ved at gå den nuværende praksis igennem med et kritisk blik.

Driftsgrensanalyse er første skridt

Første skridt på vejen til at optimere sin produktion er at kortlægge den nuværende situation.

Her kan driftsgrensanalysen i årsrapporten give et godt billede af både mælke- og grovfoderproduktionen.

Driftsgrensanalysen arbejder på et overordnet plan og præsenterer bedriftens omkostninger pr. ha, uanset hvilke afgrøder der dyrkes. Selvom dette ikke leverer den specifikke fremstillingspris for henholdsvis majs, græs og roer, vil det overordnede resultat være retningsgivende for, om hvordan udbytter og omkostninger ligger i forhold til andre bedrifter.

Næste skridt er registreringer på afgrøde- og markniveau,

som det tidligere har været behandlet i forbindelse med Grovfodermatchen. Sådanne registreringer giver mulighed for et endnu nærmere kendskab til de aktuelle omkostninger og udbytter, men kræver dermed også et væsentligt større arbejde med registrering.

Opsummering

Konklusionen på ovenstående:

- Tilpasning og optimering af foderforsyningen bør tage hensyn til både de nuværende prisforhold, og samtidig have et element af fleksibilitet, der muliggør tilpasning til ændrede prisforhold i de efterfølgende år.
- Beregninger med udgangspunkt i normer er hurtige og gode til at vise, om et tiltag er værd at regne videre på. Men beslutningerne bør altid træffes på baggrund af analyse af egne omkostninger og udbytter.
- Sæt fokus på din egen økonomi i den nuværende produktion, før du foretager væsentlige ændringer i bl.a. afgrødevalget.

Driftsgrensanalyse er første skridt

Første skridt på vejen til at optimere sin produktion er at kortlægge den nuværende situation.

Her kan driftsgrensanalysen i årsrapporten give et godt billede af både mælke- og grovfoderproduktionen.

Driftsgrensanalysen arbejder på et overordnet plan og præsenterer bedriftens omkostninger pr. ha, uanset hvilke afgrøder der dyrkes.

Salmonella Dublin kan give store tab

Infektion med Salmonella Dublin fører til økonomiske tab, som udregnet over en 10-årig periode, kan blive betydelige – uanset besætningsstørrelse og managementniveau. Det viser resultaterne af simuleringerne. Modelbillede af salmonellabakterie, kilde: Turbosquid.com.

Tema

- > Torben Dahl Nielsen (KU)
- > Liza Rosenbaum Nielsen (KU)
- > Anne Braad Kudahl (AU)
- > Søren Østergaard (AU)
- > Kaspar Krogh

Store besætninger lider størst økonomisk tab ved infektion med Salmonella Dublin. Selv i en veldrevet besætning kan tabet løbe op i mellem 1,3 og 3,3 millioner kr. over en tiårs periode. Ved uhensigtsmæssige hygiejne- og managementrutiner kan tabet nemt blive meget højere.

En ny dansk undersøgelse sætter tal på, hvad det kan koste en besætning at indkøbe en drægtig kvie, som er smittet med Salmonella Dublin – med efterfølgende smittespredning i besætningen.

Beregningerne er foretaget med computermodellen Sim-Herd (www.simherd.com), der simulerer udviklingen og produktionen i en malkekvægsbesætning. Effekten af Salmonella Dublin blev simuleret over 10 år efter indkøb af den inficerede kvie i Holsteinbesætninger med plads til hhv. 85, 200 og 400 køer.

Desuden blev der simuleret fire forskellige managementscenarier baseret på forskelle i hygiejne- og managementrutiner i besætningerne.

Tab afhænger af besætningsstørrelse og management

Infektion med Salmonella Dublin fører til økonomiske tab, som udregnet over en 10-årig periode, kan blive betydelige – uanset besætningsstørrelse og managementniveau. Det viser resultaterne af simuleringerne (se tabel 1).

Til eksempel viser simuleringerne, at det økonomiske tab løb op i 2,4 mio. kr. over en 10-årig periode i en besætning med 200 køer ved et uhensigtsmæssigt managementniveau. Ved et hensigtsmæssigt managementniveau kunne tabet reduceres til 1,3 mio. kr.

Tabel 1. De økonomiske tab ved infektion med Salmonella Dublin.

Management					
Antal køer	Tab	Meget hensigtsmæssig	Hensigtsmæssig	Uhensigtsmæssig	Meget uhensigtsmæssig
Beløb i 1.000 kr.					
85	År 1	38	103	180	206
	Gennemsnit, år 1-10	2	23	76	109
	Nutidsværdi, tab år 1-10*	22	202	632	883
200	År 1	87	304	473	534
	Gennemsnit, år 1-10	14	156	310	333
	Nutidsværdi, tab år 1-10*	129	1.266	2.431	2.638
400	År 1	151	601	861	985
	Gennemsnit, år 1-10	36	419	653	738
	Nutidsværdi, tab år 1-10*	313	3.255	5.013	5.636

*) Der er anvendt en diskonteringsrente på 5 %.

Simuleringerne viser også, at det økonomiske tab afhænger af besætningens størrelse og managementniveauet i besætningen. Således stiger tabet med besætningens størrelse, ligesom et mindre hensigtsmæssigt managementniveau fører til større tab.

Det økonomiske tab vurderet over 10 år varierede fra 22.000 kr., i besætningen med 85 køer og en meget hensigtsmæssig managementpraksis, til 5,6 mio. kr. i besætningen med 400 køer og en meget uhensigtsmæssig managementpraksis. I gennemsnit svarer det til en variation fra 26 kr./ko/år til 1.409 kr./ko/år i den 10-årige periode.

Hygiejne og managementrutiner

Hygiejnen udtrykkes i SimHerd-modellen ud fra, hvor ofte dyrene bliver udsat for Salmonella Dublin-smitte, både direkte smitte ved kontakt til andre inficerede dyr og indirekte smitte ved kontakt med inficeret materiale som for eksempel gødningsforurenet foder eller vand.

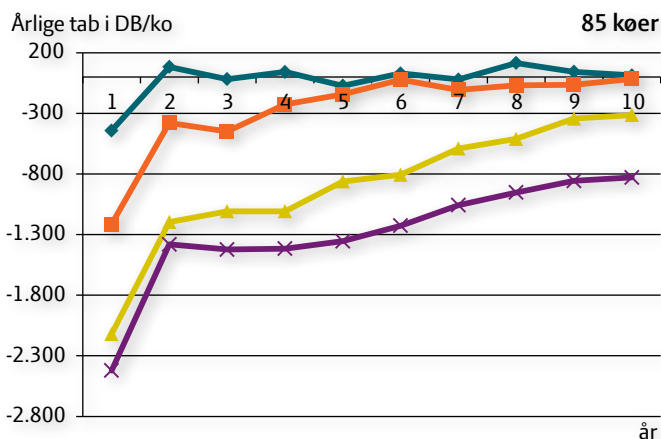
Managementrutiner dækker over besætningsejerens daglige rutiner omkring eksempelvis fodring og råmælkstildeling, belægningsgrad, luftkvalitet i stalden mv. og er et samlet udtryk for, hvor godt dyrene passes set i forhold til, hvordan det påvirker deres modtagelighed for Salmonella Dublin.

Effekten er opsummeret pr. år for de simuleringer, hvor der skete smittespredning i besætningen. I simuleringerne er der inkluderet omkostninger som følge af virkningerne på dødelighed, abortrisiko og ydelsestab samt dyrlægeudgifter, men ikke udgifter til laboratorietests eller at besætningsejeren indfører nogle kontrolforanstaltninger mod Salmonella Dublin.

På www.salmonella.dk kan man under værktøjer finde risikoscoreskemaer, så man kan se, hvor store problemerne for smittevejene med hensyn til Salmonella Dublin er på ens egen besætning.

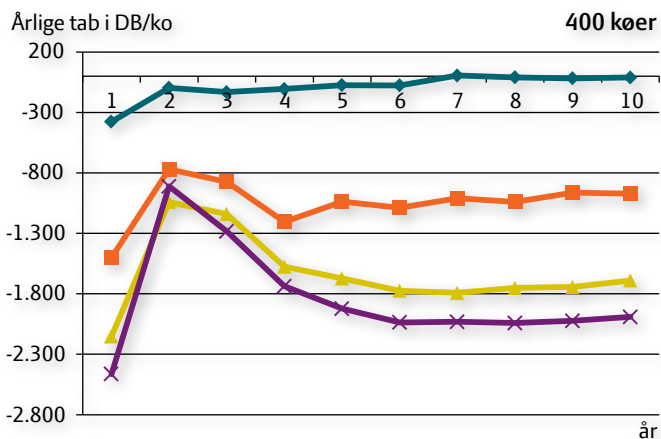
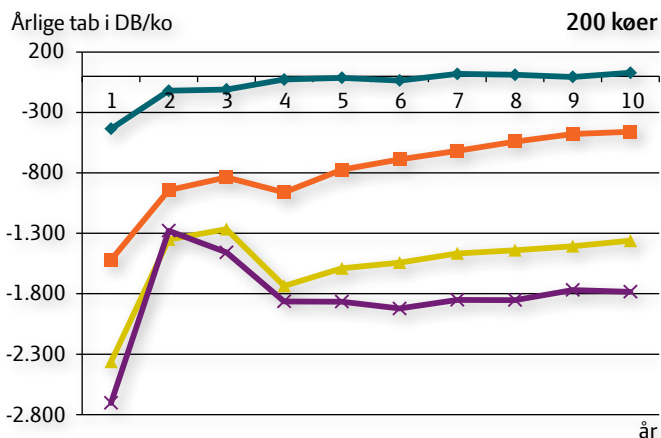
Figur 1. Estimeret gennemsnitligt, årligt tab i dækningsbidrag pr. ko (DKK) i 10 år efter indførsel og spredning af Salmonella Dublin-smitte i Holsteinmalkkevægsbesætninger med henholdsvis 85, 200 og 400 køer,

◆ Meget hensigtsmæssigt management
 ■ Hensigtsmæssigt management
 ▲ Uhensigtsmæssigt management
 ✕ Meget uhensigtsmæssigt management

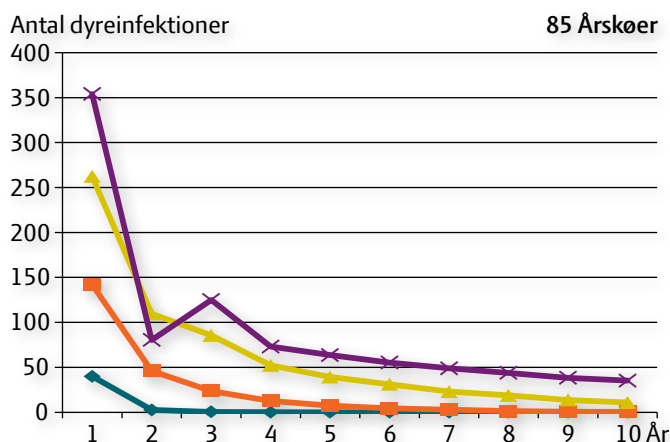
Størst tab de første år efter indførelsen af smitten

Udviklingen i det økonomiske tab over tid er vist i figur 1 for de tre besætninger ved de fire managementniveauer.

Tema

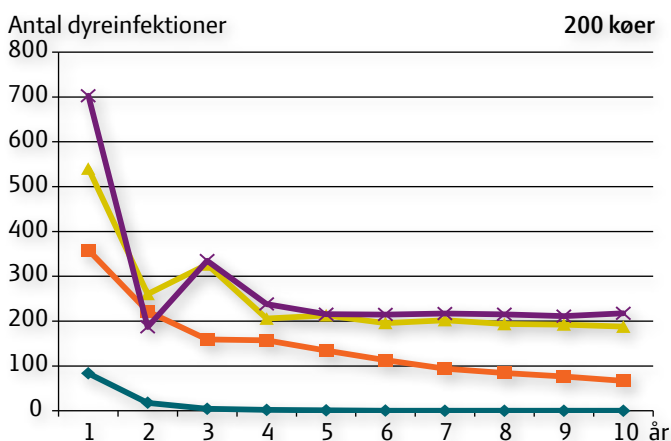
Figur 1 viser, at det økonomiske tab uanset managementniveau og besætningsstørrelse er størst i de første år efter indførelsen af smitten. Jo større besætningen er og desto mindre hensigtsmæssigt managementniveauet er, desto større bliver tabet pr. ko også i denne periode. Figur 1 viser derudover, at når managementniveauet er meget hensigtsmæssigt kan tabet begrænses til det/de første år efter indførelsen af det smittede dyr i besætningen. Er managementniveauet lavt, vil der til gengæld være betydelige tab i hele perioden.

Figur 2. Forventet antal infektioner pr. år i 10 år efter indførsel og spredning af Salmonella Dublin i besætninger med henholdsvis 85, 200 og 400 køer. Bemærk at et dyr kan smittes mere end én gang pr. år,

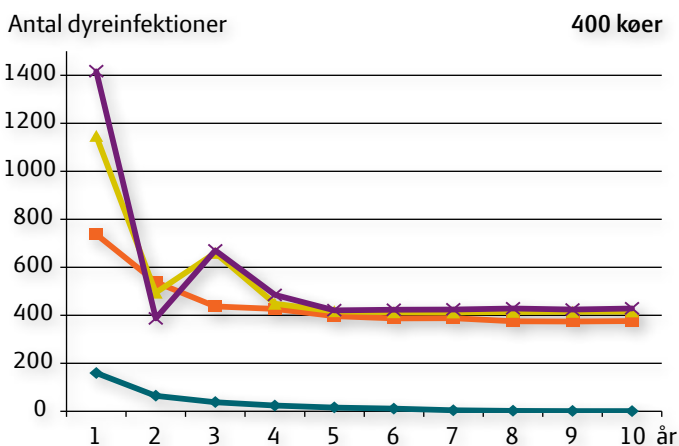
Jo flere smittede dyr, desto større tab

Det økonomiske tab er tæt forbundet med antallet af dyr, der bliver smittet. Ved indkøb af en smittet kvie er der stor risiko for (større end 60%), at andre dyr i besætningen bliver smittet.

Figur 2 viser antallet af inficerede dyr i besætningen, når smitten spreder sig til andre dyr.

Antallet af inficerede dyr er størst i perioden efter indførelsen af smitten og afhænger derudover af managementniveauet i besætningen se figur 2. Nogle dyr smittes mere end én gang i løbet af et år, og derfor kan kurven det første år være højere end antallet af dyr i besætningen.

I besætningen med 85 køer, med et hensigtsmæssigt eller meget hensigtsmæssigt managementniveau, dør infektionen som reglen ud inden for 1-2 år, mens antallet af smittede dyr falder til et relativt lavt niveau (færre end 50 dyr årligt) for de resterende managementscenarier.

I besætningen med 200 køer og meget hensigtsmæssig management dør infektionen også ud inden for de første år.

Tabet i mælkeydelse i besætningen følger nøje antallet af smittede dyr. Simuleringer har vist, at ydelsestabene i besætninger med meget hensigtsmæssig management varede 2-3 år. Arkivfoto: Test for salmonella hos Daka.

Tema

Ved hensigtsmæssig management vedvarer infektionen i besætningen i alle 10 år, men antallet af dyreinfektioner falder fra det fjerde år. Ved uhensigtsmæssig management stabiliserer antallet af infektioner sig på omkring 215 dyr årligt.

I besætningen med 400 køer ses der et lignende billede som for besætningen med 200 køer. Dog smittes der dyr i alle 10 år – selv ved meget hensigtsmæssig management. Ved de øvrige management niveauer stabiliserer antallet af smittede dyr sig på et højere niveau end for besætningen med 200 køer.

Resultaterne fra simuleringerne viser, at der er tendens til, at smitten bliver permanent, hvis ikke hygiejne og management er helt i top. Denne tendens forværrer, jo større besætningen er. Effekten af besætningsstørrelsen kendes også fra andre infektioner, og skyldes at der er flere dyr og kontakthader til at sprede, optage og opformere smitten både imellem dyrene og til miljøet. Derved får bakterierne bedre mulighed for at overleve i besætningen i længere tid.

Infektion giver ydelsestab

Det økonomiske tab skyldes blandt andet, at køernes ydelse falder ved infektion med Salmonella Dublin. Således påviste et tidligere dansk studium, at køernes ydelse, på tværs af alle laktationer, faldt med op til 3 kg EKM pr. dag over en længere periode, efter at smitten var kommet ind i besætningen.

Tabet i mælkeydelse i besætningen følger nøje antallet af smittede dyr. Simuleringerne viste, at ydelsestabene i besætninger med meget hensigtsmæssig management varede 2-3 år. Ved andre managementniveauer i besætninger med 200 og 400 køer, kan der derimod forventes et ydelsestab i hele 10-års perioden, da disse besætninger typisk er smittede i hele perioden.

Andre årsager til økonomiske tab ved Salmonella Dublin er diarré, lungebetændelse, aborter, ledbetændelse, utrivelige kalve og øget dødelighed.

Opsamling

Salmonella Dublin er en smitsom sygdom, som giver betydelige økonomiske tab. Indkøbes der et smittet dyr, er der stor risiko for, at infektionen breder sig til de andre dyr i besætningen. Størrelsen af det økonomiske

tab understreger vigtigheden af at undgå, at indkøbe smittede dyr og, dersom det er sket, at undgå at smitten spredt sig i besætningen.

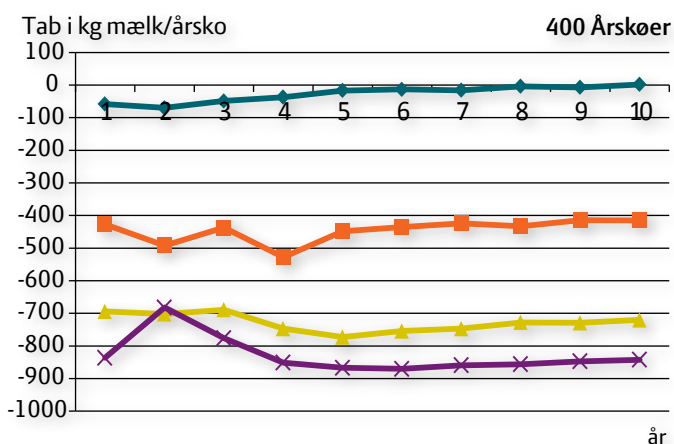
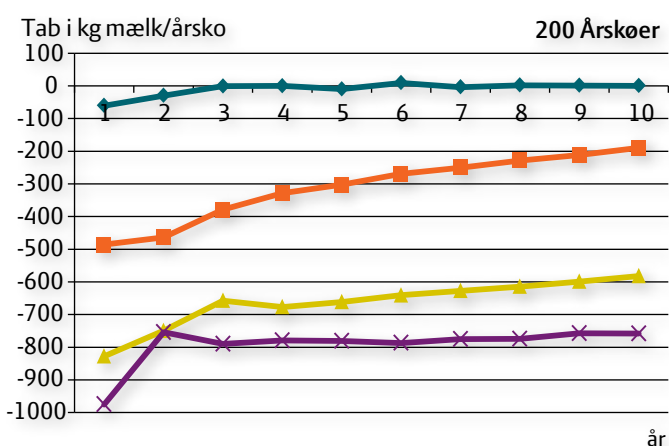
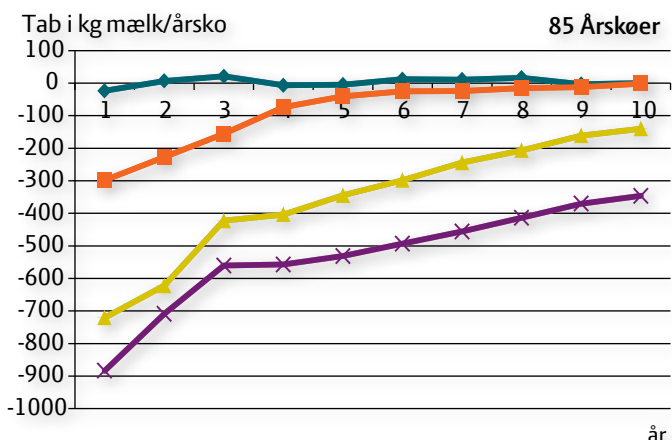
Simuleringsresultaterne viser, at den økonomiske værdi af at anvende meget hensigtsmæssige managementstrategier i forhold til forebyggelse af smittespredning er meget høj. Omkostningerne ved at anvende disse managementstrategier er ikke inkluderet i simuleringerne, men tabets størrelse indikerer, at det kan betale sig at gøre en indsats.

Salmonella Dublin

Videncentret for Landbrug, Kvæg har indledt en saneringskampagne, der har til formål at udrydde Salmonella Dublin i danske kvægbesætninger ved udgangen af 2014. Andelen af Salmonella Dublin-smittede besætninger er faldet fra ca. 25 % i 2003 til ca. 8 % i 2012.

Der er dog stadig 300 smittede malkekvægsbesætninger i landet, og desværre er der stadig besætninger, der nysmittes jævnligt. Årsagen til saneringskampagnen er, at Salmonella Dublin – udover at medføre sygdom, økonomiske tab og store ærgrelser i kvægbesætninger – også kan overføres til mennesker.

Der er 40–50 tilfælde om året, hvor mennesker smittes med den kvægspecifikke Salmonella Dublin. Infektion med denne salmonellatype medfører højere risiko for blodforgiftning og højere dødelighed end andre salmonellatyper.

Figur 3. Estimeret, gennemsnitligt, årligt ydelsestab pr. ko i 10 år efter indførsel og spredning af Salmonella Dublin smitte i Holstein malkekvægsbesætninger med henholdsvis 85, 200 og 400 køer. ◆ Meget hensigtsmæssig management, ■ Hensigtsmæssig management, ▲ Uhensigtsmæssig management og ✕ Meget uhensigtsmæssig management.

Lean skaber værdi på kvægbedrifter

Bedrifterne er blevet større og har fået flere medarbejdere. Det stiller helt anderledes krav til overblik og kommunikation i den daglige ledelse for at opnå en rationel drift med lønsomme resultater. Det er det, Lean kan hjælpe bedrifterne med. Foto: Vibeke Fladjær Nielsen.

Tema

> Vibeke Fladjær Nielsen
> Ulrik Toftegaard Jensen

Erfaringerne med Lean-værktøjer fra 2011 viser, at de bedrifter, der har afprøvet Lean, har stor værdi af værktøjerne, da disse hjælper med at frigøre ressourcer, der kan bruges på mere værdiskabende aktiviteter. De fleste af dem, der har indført et Leanværktøj, vil anbefale Lean til kollegaerne.

Overskuddet på kvægbedrifterne er desværre ikke vokset proportionalt med de voksende besætninger. Det er der mange forklaringer på. En af dem er, at bedrifterne er blevet større og har fået flere medarbejdere. Det stiller helt anderledes krav til overblik og kommunikation i den daglige ledelse for at opnå en rationel drift med lønsomme resultater. Det er det, Lean kan hjælpe bedrifterne med.

Hvad er Lean?

Lean handler om at skabe mere værdi med færre ressourcer. Lean betyder 'trimmet', og går ud på at øge produktiviteten gennem effektivisering.

Lean er ikke et fikt og færdigt system, der kan indføres på

én gang, men er en løbende proces. Målet er i høj grad at skabe en kultur, hvor både ledere og medarbejdere konstant søger smartere måder at tilrettelægge arbejdet på og lærer at se, hvor der er spild af ressourcer, fx tid eller foder, på bedriften.

Lean bygger på fem principper:

- Kun at producere det, der har værdi for kunden
- Se og forstå værdistrømmen
- Skabe flow i arbejdsgangene
- Skabe løbende forbedringer
- Skifte skub ud med træk – dvs. kun producere, hvad der efterspørges, frem for at producere til lager.

Meget positive landmænd

I alt 36 testbesætninger afprøvede i 2011 et eller to Lean-værktøjer. Tavlemøderne var det mest populære værktøj, hele 80 pct. af bedrifterne valgte at implementere dette.

- 29 indførte tavlemøder
- 14 indførte 5S i malkestald, værksted, malkerum, lager
- 14 lavede værdistrømsanalyse (hos kalvene, kvierne, marken, fodring).

Alle 36 besætninger evaluerede efterfølgende værdien af Leanværktøjerne, og tilbagemeldingerne var meget positive, da 90 pct. er middel eller godt tilfreds med resultaterne.

De fleste af testværterne kender kolleger, som de mener, kan have gavn af Lean. Ca. 70 pct. af bedrifterne vil i høj grad

eller meget gerne anbefale Lean til kollegerne (se figur 1). I det efterfølgende vises landmændenes erfaringer med de enkelte værktøjer.

Tavlemøde giver indblik og overblik

Tavlemøder, som et fast ugentligt møde, har skabt værdi hos alle de deltagende bedrifter. De giver indblik og overblik for alle medarbejdere, som gerne bidrager med gode ideer og tager ejerskab, når de oplever, at der bliver lyttet til dem.

Kvægbrugernes erfaring er, at tavlemøderne skal foregå med en positiv tilgang til alle forslag. Hos nogle var der forslag, som lederen umiddelbart anså for urealistiske, men som alligevel blev afprøvet. Dette gav medarbejderen, der kom med forslaget, en oplevelse af

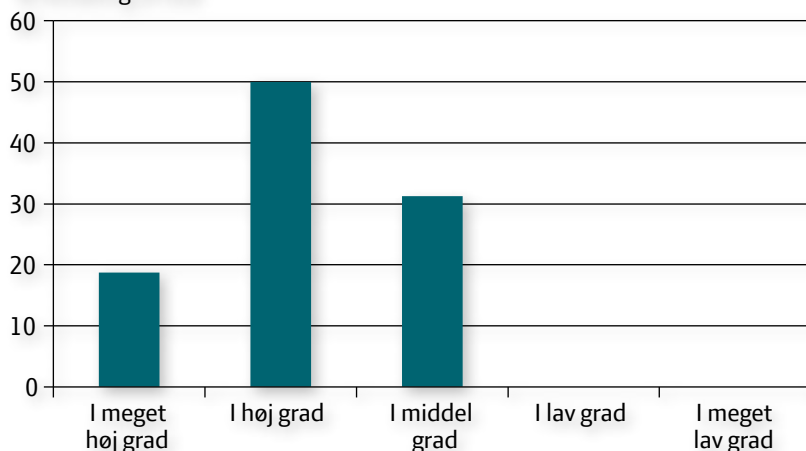
Tavlemøder

Målet med Tavlemøder er, at:

- Planlægge ugen, for alle medarbejdere
- Involvere alle medarbejdere i idéer til forbedringer
- Arbejde med mål og nedbryde dem, så alle på bedriften arbejder i samme retning
- Skabe en positiv tilgang og ejerskab til resultatforbedrende adfældsændringer.

Vil du anbefale Lean til dine kolleger?

% fordeling af svar

Figur 1. Fordeling af testværternes svar hvorvidt kvægbrugere vil anbefale Lean til kollegerne.

Værdistrømsanalyse (VSA) er det Lean-værktøj, som over tid skaber de største værdier, da man netop her kritisk gennemgår bedriftens arbejdsgange, og man dermed får et indblik i, hvor der vil være størst værdi i at gøre en indsats. Foto: Vibeke Fladjær Nielsen.

Tema

Værdistrømsanalyse (VSA)

En værdistrømsanalyse går alle bedriftens arbejdsgange efter i sømmene, for at undersøge hvilke områder, der skaber værdi – og hvilke, der ikke skaber værdi.

Målet med VSA er at finde frem til, hvordan spild kan reduceres og arbejdsprocessen optimeres, vel at mærke med fuld forståelse og engagement med de involverede medarbejdere.

at blive taget seriøst, og alle fik mulighed for at vurdere resultatet og få ansvar.

Forudsætning for succes med tavlemøderne er, at mødelederen er velforberedt, engageret, motiveret og værner om den positive stemning. Derudover skal der skabes en erkendelse af, at det er ok med fejl og spild, fordi vi så kan lære af det.

Dagsordenen skal følges systematisk ved hvert møde og mødet skal afholdes på et fast tidspunkt hver uge, så det bliver en rutine. En sidste vigtig ting, for at tavlemøderne bliver succesfulde er, at alle kan regne med, at mødelederen følger op på mål og resultater fra tavlemøderne.

Værdistrømsanalyse giver størst værdi

Værdistrømsanalyse (VSA) er det Lean-værktøj, som over tid

skaber de største værdier, da man netop her kritisk gennemgår bedriftens arbejdsgange og man dermed får et indblik i, hvor der vil være størst værdi i at gøre en indsats.

Værdistrømsanalyse er dog en udfordrende proces, der kræver et stort engagement hos både medarbejdere, lederen og Leanrådgiveren i forhold til styring af processen og opfølgning.

Forudsætningerne for succes er ejerskab til både proces og resultat, derfor skal der udpeges en tovholder på bedriften. I den forbindelse er det Leanrådgiverens opgave at følge op på handlingsplanen, som bliver udarbejdet i forbindelse med VSA.

Forudsætningerne for succes er ejerskab til proces og resultat, derfor skal

- der udpeges en tovholder på bedriften
- Leanrådgiveren følge op på handlingsplanen, som bliver udarbejdet i forbindelse med VSA
- alle interessenter involveres og deltage i VSA
- VSA resultere i en prioritering af opgaver og klare aftaler om ansvar og tidshorisont

Derudover skal indsatsområdet defineres så præcist og snævert, at den analyserede proces er overskuelig.

Det er Leanrådgiverens opgave, eventuelt i samarbejde med bedriftens kvægrådgiver, at hjælpe lederen med at starte en proces, hvor der er mulighed for optimering.

Ansvarsdeling er vigtig ved 5S

For at få succes med 5S er det vigtigt, at ansvarsområderne skal fordeles, så det ikke kun er én person, der er 5S-ansvarlig for hele bedriften. 5S gennemføres desuden bedst i etaper.

- 5S sætter fokus på spild i forhold til den daglige drift – fx den tid det tager at hente et værktøj, som er placeret uhensigtsmæssigt.
- 5S sætter fokus på, hvad der er nødvendige og overflødige redskaber og værktøjer.
- 5S skaber overblik, så der ikke købes værktøj, man allerede har.
- Der skal ske en afklaring af, hvilke redskaber der er nødvendige for arbejdsopgaverne.
- Medarbejdere og leder får en fælles standard for, hvad der er et acceptabelt niveau i forhold til orden og overblik.

Det er i øvrigt vigtigt, at ansvarshavende skal følge op på, om alle holder den aftalte standard, samt at vedkommende selv skal have ordenssans og se det positive i oprydning.

Lean frigiver ressourcer

Som en konsekvens af Lean har testbedrifterne blandt andet oplevet lavere kalvedødelighed, reducerede lageromkostninger, bedre mælkekvantitet, færre fejl og

5S

5S er et system til at få orden i en proces, hvor alle medarbejdere har medvirket, og accepterer, at det er standarden fremadrettet. 5S består af 5 trin:

- Sorter
- Sæt i system
- Skrub og skur
- Standardiser
- Selvdisciplin, hold orden.

reduceret tidsforbrug ved enkeltopgaver.

Eksempler på de økonomiske gevinster ved forbedringsforslagene kan findes i tabel 1.

For at realisere ovenstående gevinster ved Lean forudsættes at både ledere og medarbejdere er motiverede og har overskud til at prioritere tid til processen, implementeringen og opfølgningen. Er dette ikke tilstede på bedriften, vil effekten af et Leanforløb blive minimalt.

Der er flere værktøjer på vej til kvægbrugene bl.a. Kanbankkort og TPM (Total Produktionsvedligehold), som hjælper til at opretholde en overskuelig og struktureret hverdag. Foto: Vibeke Fladkjær Nielsen.

Tema

Kanbankkort og TPM

Kanbankkort, som er 'signal-kort', der bruges til at sende signaler om, at man er ved at løbe tør for en vare. Det kan være kraftfoder, pattespray, malkeklude mm.

TPM

(Total produktionsvedligehold) sørger for, at der er forebyggende vedligehold med det formål at undgå spild, stop og fejl. Det foregår ved, at man 'uddanner' hinanden i at udføre reparationer.

Det største udbytte på bundlinjen vurderes at være i de tilfælde, hvor et reduceret ressourceforbrug i form af tid omsættes til forbedrende og værdiskabende aktiviteter med pasning af besætningen.

På en af bedrifterne var udfordringen dårlig koordinering bl.a. omkring brug af gummi-geden. Medarbejderne brugte lang tid på at lede efter den.

Tavlemøder blev løsningen, hvor brugen og placeringen af maskinen blev vendt og koordineret. De fik frigivet tid, som medarbejderne før brugte på at lede efter eller vente på maskinen.

Nu skal der tages aktiv stilling til, hvorvidt den tid skal bruges på at holde pause, harve gårdsplads eller om den skal investeres i mere opsyn og pasning for at sænke kalvedødeligheden.

Mere Lean i fremtiden

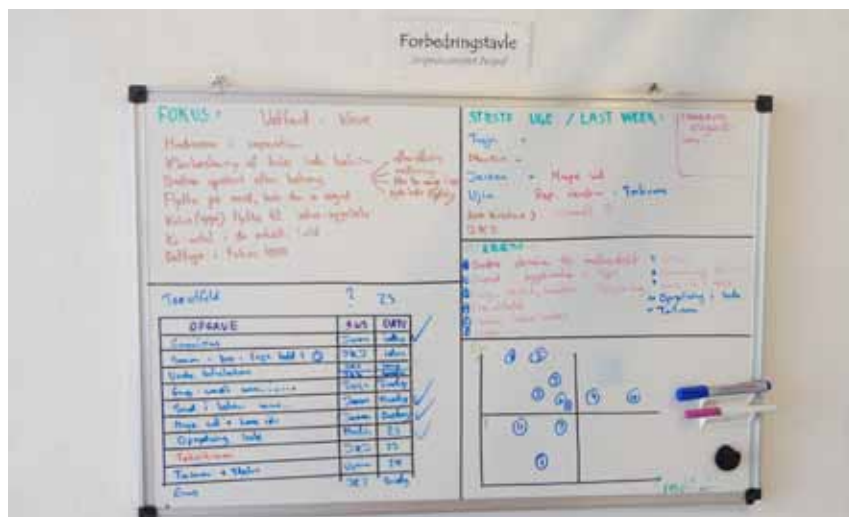
Det er vores forventning, at Lean fremadrettet vil blive bredt mere ud til landmændene via rådgivningssektoren. Der vil komme mere fokus på Lean-ledelse, og systemet vil sandsynligvis også blive indført i andre produktionsgrene: mark, svin, mink m.fl.

Der er også flere værktøjer på vej til kvægbrugerne bl.a. Kanban kort og TPM (Total Produktionsvedligehold), som hjælper til at opretholde en overskuelig og struktureret hverdag (se boks for uddybning).

Tabel 1. Eksempler på økonomiske resultater af Lean ud fra enkeltstående oplevelser blandt test-bedrifterne.

Situation	Indsats	Spildtype	Udbytte	Økonomisk effekt (Kr. pr år)
Dårlig koordination og arbejdsklima	Tavlemøder	Ventetid Overproces*	Plan og koordinering	Mindre tidsforbrug: ca. 50.000
Mange medarbejdere Ukoordineret indsats	VSA Tavlemøder	Bevægelse Ventetid Transport	Maskine samme sted, medarbejderne kender indbyrdes afhængighed	Mindre tidsforbrug: ca. 82.000
Dårlig mælke kvalitet Rod på lager Stor kalvedødelighed	Tavlemøder SOP 5S	Overproces* Lagerfejl	Ensartet håndtering og kvalitetslagerstyring	2 øre mere pr. kg: 25.000 Lageromkostninger reduceret med 75.000 Total: 100.000
Tilfældig vedligehold i maskinpark Dårlige kalve	Tavlemøder, målstyring og periodisk vedligehold	Ventetid Overproces* Fejl og uudnyttet viden	Plan for vedligehold Mål for kalveflytning Synlige mål	Lavere reparationsomkostninger: ca. 50.000 Forbedret produkt: 91.000 Total: 141.000
Ønsker mere mælk Fem personer blander foder	VSA på fodring Investering: 4 rådgivningstimer á 850 kr.	Uens fodring Fejl	Højere ydelse VSA fremtid SOP	Højere ydelse: 30.000 Bedre foderudnyttelse: 30.000 Total: 60.000
Banken krævede bedre resultater hos ejeren	VSA på malkning Sengebåse i køstalden	Tidsforbrug Ventetid Transport Fejl (malkning)	Sparet tid	Sparet tid – i alt: 202.500
Behov for mere involvering Konflikt	Tavlemøder VSA, goldko	Transport Medarbejderinvolvering	Teamånd Leder mere tryk Mindre tidsforbrug	Spare ansat (3 mdr.): 75.000 Forskel i løn: 60.000 Mindre tidsforbrug: 10.000 Total: 145.000

* Overproces: Gør tingene bedre, end der er behov for. Altså, man får ikke en økonomisk gevinst ud af den ekstra indsats.

En forudsætning for at få succes med Leanværktøjerne er, at alle på bedriften er motiverede og har overskud til at prioritere tid til processen, implementeringen og opfølgningen. Derudover er det også vigtigt, at der er klarhed om ansvarsområderne. Foto: Vibeke Fladkjær Nielsen.

Tema

I gang med Lean

Vil du vide mere om Lean, er du velkommen til at kontakte en af de ni certificerede Leanrådgivere med speciale i kvægbrug. Du finder dem på www.arbejdsplan.kvaeg.dk. Her kan du også læse meget mere om de enkelte værktøjer.

Opsamling

Formålet med Lean er at skabe mere værdi på bedrifterne med færre ressourcer. Leanværktøjerne som tavlemøder, værdistrømsanalyse og 5S er med til at systematisere arbejdsgangene på testbedriften og minimere spild. Dermed kunne der på disse bedrifter frigøres ressourcer til mere værdiskabende aktiviteter.

De 36 testlandmænd var meget positive over for værktøjerne, og oplevede efter Leanværktøjerne var blevet implementeret blandt andet lavere kalvedødelighed, bedre mælkekvalitet og reduceret tidsforbrug ved en-

keltopgaver. Flertallet af disse landmænd ville anbefale Leanværktøjerne til kolleger.

En forudsætning for at få succes med Leanværktøjerne er dog, at alle på bedriften er motiverede og har overskud til at prioritere tid til processen, implementeringen og opfølgningen. Derudover er det også vigtigt, at der er klarhed om ansvarsområderne.

Citater fra landmænd

Udbyttet af Leanprocesserne afhænger af, hvilke aktuelle udfordringer bedriften har haft. Følgende citater er fra opfølgningsinterviewene.

"Tavlemøder har betydet, at vi er kommet igennem en kaotisk byggeproces."

"Tavlemøder har gjort mine medarbejdere til helt nye medarbejdere. Jeg har været nødt til at begrænse forbedringsforslagene ved tavlemøder."

"5S har været en øjenåbner i forhold til tidsforbrug på at hente værktøj og udstyr til vedligehold og reparation af robotter. Vi skal have implementeret mere Lean i det kommende år."

"Tavlemøder betyder, at vi får planlagt bedre. Vi undgår dumme fejl, og medarbejderne kan, hvis tingene klapper, få tidligere fri om fredagen."

"Værdistrømsanalysen har gjort, at medarbejderne selv blev opmærksomme på, hvordan de gjorde tingene. Jeg behøver ikke være politimand længere."

Totaløkonomi for malkekvægsbedrifter

- > Jacob Krog
- > Jannik Toft Andersen

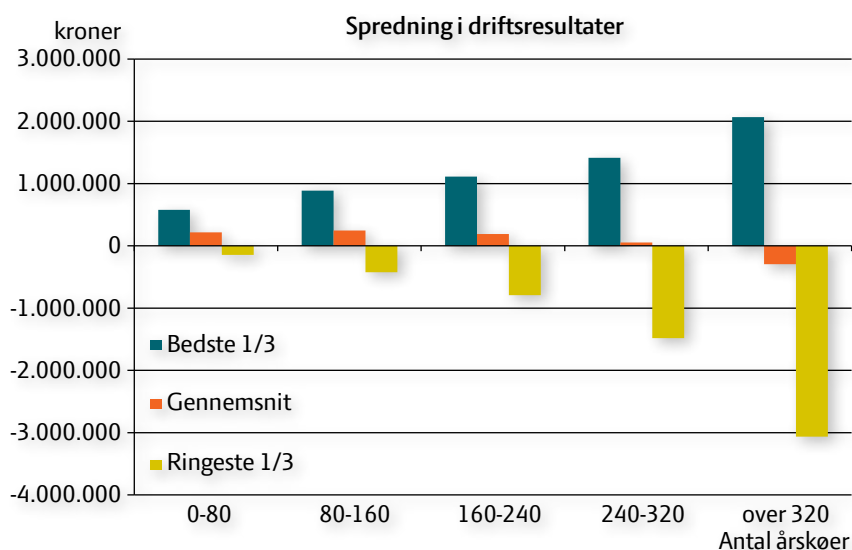
I 2011 steg det opnåede driftsresultat blandt den bedste tredjedel af bedrifterne med stigende besætningsstørrelse, dette var ikke tilfældet i 2010. Foto: Peter Hvid Laursen.

Totaløkonomien for mælkeproducenterne i 2011 var væsentligt bedre end i de foregående år. Det gennemsnitlige driftsresultat steg med 267.000 kr. og blev dermed igen positivt efter 3 år med negative resultater.

Fremgangen skyldes først og fremmest en stigning i mælkeprisen på 25 øre/kg EKM fra 2010 til 2011. Derimod faldt køernes ydelse med 1 pct. fra 8.813 kg EKM pr. ko til 8.721 kg EKM pr. ko i samme periode.

Bedrifterne investerede lidt mere i 2011 sammenlignet med 2010. Således var nettoinvesteringen inkl. investering i jord på 3.717 kr. pr. årsko i 2011 mod 1.923 kr. pr. årsko i 2010. Opgjort uden jordkøb var nettoinvesteringen på 1.567 kr. pr. årsko i 2011. Spredningen i driftsresultaterne er stor, og som vanligt stiger spredningen med besætningsstørrelsen (se figur 1). I 2011 steg det opnåede driftsresultat blandt den bedste tredjedel af bedrifterne med stigende besætningsstørrelse, mens dette ikke var tilfældet i 2010.

De meget dårlige driftsresultater blandt den ringeste tredjedel af de store bedrifter er en medvirkende årsag til, at gruppen med 240-320 køer i gennemsnit opnåede et driftsresultat på 0 kr. i 2011, og at gruppen med flere end 320 køer opnåede et negativt driftsresultat i gennemsnit.

Figur 1. Spredning i driftsresultater – alle producenter efter størrelse.

Ændring i kategorisering af bedrifterne

For at leve op til fælles EU-standarder, er definitionen af driftsgrene i økonomidatabasen blevet ændret. Driftsgrene bliver nu defineret efter standardoutput (bruttoudbytte) og ikke, som tidligere, efter standarddækningsbidrag.

For at blive klassificeret som mælkeproducent, skal følgende kriterier være opfyldt:

- Mindst 50 % af det samlede bruttoudbytte skal stamme fra kvæg og grovfoderproduktion
- Derudover skal mindst 50 % af bruttoudbytte, kvæg stamme fra mælkeproduktion.

I de gamle kriterier, skulle mindst 2/3 af dækningsbidraget stamme fra mælkeproduktion, for, at bedriften blev klassificeret som mælkeproducent.

Dermed er det ikke helt de samme bedrifter, der indgår med henholdsvis de nye og de gamle sorteringskriterier. I denne publikation er regnskabstallene fra 2010 og 2011 dannet på baggrund af bedrifter, der er blevet karakteriseret som mælkeproducenter efter standardoutputkriteriet. Mens tallene fra 2009 og tidligere er dannet på baggrund af standarddækningsbidragskriteriet.

Regnskabsresultater

Tabel 1 viser udviklingen i heltidsbedriftenes (konventionelle og økologiske) opnåede resultater de seneste fem år. Selvom antallet af køer 'kun' steg med 5 pct., steg **bruttoudbytte, kvæg** med hele 18,3 pct. Når man sammenholder dette med ydelsesfaldet fra 8.813 kg EKM i 2010 til 8.721 kg

EKM i 2011, er det tydeligt, at det er forbedringer på afregningspriserne på både mælk og kød, som har været den primære kilde til stigningen i omsætningen. Udbetalingen fra Arlas strategifond er ført under 'andre landbrugsindtægter' og indgår dermed ikke i bruttoudbytte, kvæg, men øger dog det samlede bruttoudbytte.

Likviditet efter reguleringer og private udtræk var på 418.000 kr. i 2011 og dermed 268.000 kr. højere end i 2010. Da kvægbrugene i gennemsnit investerede for 1.073.000 kr., havde de behov for at låne 655.000 kr. Arkivfoto.

Det dyrkede areal steg med 4,4 pct. og matcher således nogenlunde udviklingen i antallet af køer.

De samlede **stykombkostninger** steg med 20,5 pct. og dermed forholdsvis mere end bruttoudbyttet. Det er i overvejende grad øgede omkostninger til indkøbt foder, som var årsag til denne udvikling.

Det samlede **dækningsbidrag** steg med 408.000 kr. – svarende til 18,1 pct. – og blev for den gennemsnitlige producent på 2.662.000 kr.

De **kontante kapacitetsomkostninger** steg med 10,3 pct. Energiomkostningerne steg med 19,4 pct. især som følge af højere brændstofpriser.

Omkostninger til maskinstation steg med 13,5 pct., mens vedligehold, og løn begge steg med 11 pct.

Diverse kapacitetsomkostninger steg kun med 3,4 pct. – og dermed mindre end udviklingen i produktionsomfanget, mens de reducerede jordskatter betød lavere ejendomsskatter. I gennem-

snit faldt ejendomsskatterne med 12.000 kr. pr. bedrift.

Afskrivninger og nedskrivninger på materielle anlægsaktiver steg med 6,4 pct., og steg således kun en anelse mere end produktionsomfanget.

De **samlede kapacitetsomkostninger** steg med 165.000 kr. og udgjorde 73 pct. af dækningsbidraget i 2011. Dette er et fald i forhold til 2010, hvor den tilsvarende andel var på 79 pct.

Resultat af primær drift blev på 707.000 kr. Det var en stigning på 243.000 kr. i forhold til 2010.

Med en uændret **EU-støtte** på 463.000 kr. og et fald i **finansieringsomkostningerne** på 54.000 kr. blev bedrifternes **driftsresultat** på 194.000 kr. i gennemsnit i 2011 svarende til en fremgang i driftsresultatet på 267.000 kr. i forhold til 2010.

Niveauet er utilfredsstillende set i forhold til størrelsen af den indsatte kapital. Det gennemsnitlige

driftsresultat dækker imidlertid over en enorm spredning mellem bedrifterne, se mere om det i afsnittet 'Størrelse og økonomi'.

Likviditet efter regulering og private udtræk viser hvor meget likviditet, der er skabt på bedriften efter private udtræk og regulering af værdierne bundet i besætning og beholdninger. Tallet viser således, hvor meget likviditet der er til rådighed til investering og afdrag.

Likviditet efter regulering og private udtræk var på 418.000 kr. i 2011 og dermed 268.000 kr. højere end i 2010. Da kvægbrugene i gennemsnit investerede for 1.073.000 kr., havde de behov for i gennemsnit at låne 655.000 kr. Lige knap halvdelen af denne likviditet blev hentet ved optagelse af nye realkreditlån.

Egenkapitalen blev i løbet af 2011 reduceret med 1.862.000 kr. Det var primært nedskrivninger på jord og mælkekvote, der drev dette fald. Egenkapitalen udgjorde 5.409.000 kr. ved udgangen af 2011. Kvotевærdien er i gennemsnit på 1.166.000 kr.

Gælden steg fra 20.968.000 kr. i 2010 til 22.005.000 kr. i 2011. Gælden er selvsagt forskellig fra bedrift til bedrift, og sammensætningen af gælden varierer også mellem størrelsesgrupperne.

For bedrifterne med under 160 køer, er 76 pct. af gælden i realkredit, det tilsvarende tal for bedrifter mellem 240 og 320 køer er på 67 pct., mens de største bedrifter har 59 pct. af gælden i realkredit.

Tabel 1. Fem års udvikling for alle heltidskvægbedrifter (konventionelle såvel som økologiske).					
År	2007	2008	2009	2010	2011
Antal regnskaber	2.047	1.865	2.040	2.202	2.357
Antal bedrifter	4.410	4.202	3.737	3.719	3.848
Antal årskøer	110	121	132	139	146
Ha i alt	113	119	126	137	143
Beløb i 1.000 kr.					
Bruttoudbytte	3.031	3.605	3.071	3.605	4.289
Stykomkostninger	982	1.330	1.807	1.351	1.627
Dækningsbidrag	2.049	2.275	1.264	2.254	2.662
Kontante kapacitetsomkostninger	892	1.063	1.176	1.292	1.425
Afskrivninger mv.	361	416	479	498	530
Resultat af primær drift	795	796	-392	463	707
Afkoblet EU-tilskud	401	417	433	463	463
Finansieringsomkostninger	684	1.159	970	1.030	975
Driftsresultat	512	53	-928	-73	194
Egenkapital	11.542	9.469	7.613	7.271	5.409
Hensættelser		2.620	1.814	1.996	1.565
Gæld i alt	14.392	17.542	18.975	20.968	22.005
Balance	25.933	29.632	28.402	30.236	28.979
Nettoinvesteringer kr. pr. årsko	17.414	20.098	5.522	1.923	3.717

Noget, der dog er ensartet uanset bedriftsstørrelse, er andelen af gæld med variabel rente. 87 pct. af gælden var i 2011 variabel forrentet. Sammenholdt med de opnåede driftsresultater, kan den store mængde variabelt forrentede gæld få alvorlige konsekvenser for bedrifterne, dersom renten stiger.

Størrelse og økonomi

Ligesom de tre foregående år opnåede de største bedrifter i 2011 som gennemsnit dårligere driftsresultater end de mindre bedrifter. Mens bedrifterne med under 160 køer opnåede et driftsresultat på lige over 200.000 kr., faldt det gennemsnitlige driftsresultat med stigende besætningsstørrelse for bedrifterne med over 160 årskøer.

Gruppen med over 320 årskøer fik i gennemsnit et negativt driftsresultat. Når de største bedrifter i gennemsnit kommer ud med dårligere driftsresultater skyldes det både, at de er mere gældsatte og dermed har højere finansieringsomkostninger, og at en større andel af arbejdskraften er ansat arbejdskraft.

Andelen af bedrifter med et driftsresultat på over 500.000 kr. er stort set ens for grupperne med mere end 80 køer. Derimod er det kun 28 pct. af bedrifterne med 80-160 køer, som opnår negativt driftsresultat, mens andelen er 45 pct. for bedrifterne med 240-320 køer. Arkivfoto.

Der er stor spredning i resultaterne inden for de enkelte størrelsesgrupper. Eksempelvis opnår lidt over halvdelen (57 pct.) af bedrifterne med 80-160 køer (konventionel, stor race) et driftsresultat på over 200.000 kr., for 35 pct. er driftsresultatet over 500.000 kr. For bedrifterne med 240-320 køer er billedet næsten det samme, her opnår 49 pct. af bedrifterne et driftsresultat over 200.000 kr., mens 33 pct. opnår et driftsresultat over 500.000 kr.

Andelen af bedrifter med et driftsresultat på over 500.000 kr. er stort set ens for grupperne med mere end 80 køer. Derimod er det kun 28 pct. af bedrifterne med 80-160 køer, som opnår negativt driftsresultat, mens andelen er 45 pct. for bedrifterne med 240-320 køer.

Den gennemsnitlige egenkapital var ultimo 2010 på 6-7 millioner kroner for alle fem størrelsesgrupper. Faldet i egenkapitalen i 2011 har især

ramt de store bedrifter, da disse har et større jordtilliggende og en større mælkekvote. Værdifaldene på aktiverne betød, at 43 pct. af bedrifterne med over 320 køer var tekniske insolvente ved udgangen af 2011.

Afkastningsgraden viser, hvor meget den aktuelle produktion skaber til forrentning af den investerede kapital (i landbrugsaktiver). Kun 11 pct. af bedrifterne med 80-160 køer opnåede i 2011

en afkastningsgrad på over 4. Til sammenligning var andelen 23 pct. for bedrifterne med 240-320 køer.

Set i forhold til de fremtidige, forventede udsving i priserne og dermed også i bedriftenes resultat til aflønning af de faste omkostninger, er det fremadrettet bydende nødvendigt, at der stilles krav til afkastningsgraden ved de påtænkte investeringer.

Tabel 2. Indtjening for konventionelle kvægbedrifter med stor race opdelt efter størrelse.						
Antal årskøer	Gns.	0-80	80-160	160-240	240-320	Over 320
Antal bedrifter	3.013	796	1.252	595	214	155
Årskøer	145	55	121	193	275	441
Ha i alt	139	73	121	181	235	326
Kg EKM pr. ko	8.881	8.203	8.853	8.996	9.009	9.073
Afregningspris pr. kg EKM	2,61	2,60	2,60	2,61	2,62	2,64
Fremstillingspris pr. kg EKM	3,01	3,48	3,09	2,97	2,89	2,85
Beløb i 1.000 kr.						
Dækningsbidrag	2.612	1.048	2.162	3.500	4.970	7.603
Lønomkostninger	318	72	205	449	747	1.402
Øvrige kontante kapacitetsomkostninger	1.087	522	948	1.395	1.902	2.805
Afskrivninger mv.	529	211	437	754	988	1.419
Resultat af primær drift	677	243	573	902	1.333	1.978
Afkoblet EU-støtte	458	233	410	596	764	1.043
Finansieringsomkostninger	971	269	747	1.329	2.004	3.571
Driftsresultat	164	207	236	169	93	-550
Heraf realiserede tab på finansielle forretninger	101	19	76	102	255	510
Aktiver i alt	28.885	15.973	25.466	36.611	48.142	66.476
Egenkapital	5.245	6.215	5.531	4.829	4.521	560
Nøgletal						
Soliditet, %	18	39	22	13	9	0,8
Afkastningsgrad, landbrug	1,8	1,1	1,7	2,2	2,6	2,6
Overskudsgrad, landbrug	9,6	5,4	9,6	11,3	12,3	10,7
Aktivernes omsætningshastighed, landbrug	0,19	0,14	0,17	0,19	0,21	0,24

Afkastningsgraden er produktet af overskudsgrad og aktivernes omsætningshastighed. Overskudsgraden fortæller hvor meget af bruttoudbyttet, der er tilbage til at aflønne den investerede kapital. Niveauet af overskudsgraden ligger lige under 10 for bedrifterne med 80-160 køer, og lidt over 12 for bedrifterne med 240-320 køer. På samme vis er aktivernes omsætningshastighed også større for de store bedrifter.

En af forklaringerne til den højere omsætningshastighed skal findes i, at de store bedrifter ejer mindre jord pr. ko end de små. Og at indtjeningen fra jorden ikke har kunnet skabe et afkast svarende til værdisætningen.

Spredning i likviditet og investeringer

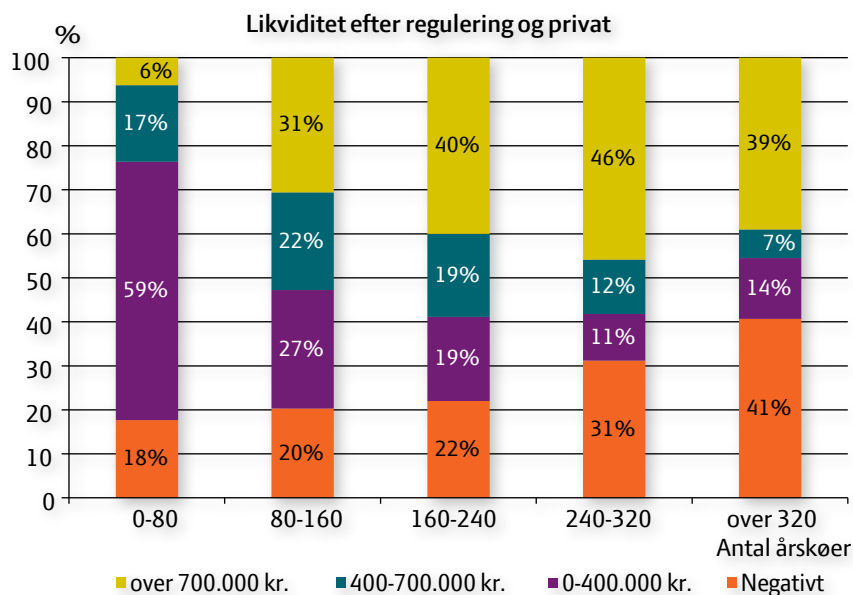
Tabel 3. viser, at kvægbrugene fortsat investerer. Således var nettoinvesteringerne i alle størrelsesgrupper positive. Bedriftenes investeringsniveau var større end den generede likviditet

fra produktionen. Det viser, at selvom adgangen til at låne penge er blevet sværere, har der ikke været lukket helt ned for investeringerne på de danske kvægbrug i 2011. Tabel 3 viser også, at det især for de store bedrifter med over 320 køer kneb med at generere likviditet. Disse bedrifter måtte som gennemsnit lånefinansiere størsteparten af de gennemførte investeringer.

Mangel på likviditet er en afgørende årsag til, at virksomheder går konkurs. Derfor er det interessant at se på kvægbedriftenes evne til at generere tilstrækkelig med likviditet fra driften. Som figur 2. viser, er der stor forskel i bedriftenes evne til at generere likviditet.

Når resultatet 'Likviditet efter regulering og privat' er negativt, betyder det, at bedrifterne har været nødsaget til at sætte sig i yderligere gæld for at dække omkostningerne ved driften og de foretagne, private udtræk.

Tabel 3. Investering og finansiering for konventionelle bedrifter opdelt efter størrelsesgrupper.						
Antal årskøer	Gns.	0-80	80-160	160-240	240-320	Over 320
Beløb i 1.000 kr.						
Driftsbygninger	282	193	165	476	549	568
Maskiner og linventar	304	170	227	404	582	846
Mælkekvote mv.	52	-46	25	118	233	266
Jord	323	301	226	371	666	566
Biler, beboelse og aktiver uden for landbruget	109	95	98	124	131	194
Investering i alt	1.070	713	741	1.493	2.160	2.440
Likviditet efter regulering og privat	391	331	375	512	671	-14
Likviditetsoverskud/-behov	-679	-382	-366	-981	-1.489	-2.454
Selvfinansiering, %	37	46	51	34	31	-1
Afskrivninger mv.	529	211	437	754	988	1.419
Nettoinvesteringer	541	502	304	739	1.172	1.022
Kr. pr. årsko						
Nettoinvesteringer pr. ko	3.731	9.130	2.512	3.830	4.261	2.317

Figur 2. Spredning i likviditet efter regulering og privat, konventionelle bedrifter med stor race.

Figur 2. viser, at 18 pct. af bedrifterne med 0-80 køer var nødt til at øge gælden for at dække underskud fra driften. Til sammenligning var det mere end 40 pct. af bedrifterne med over 320 køer, der var i denne situation. Det er disse grupper af bedrifter, som er hårdt pressede økonomisk og helt afhængige af bankernes vilje til at stille yderligere kredit til rådighed. Disse bedrifter har et akut behov for at forbedre resultaterne. Den høje mælkepris i 2011 og ekstraordinære udbetaling fra Arla samt meget lavere rente sætter situationens alvor for disse bedrifter yderligere i perspektiv.

Figur 2. viser også, at 39 pct. af de store bedrifter med over 320 køer generede mere end 700.000 kr. i likviditet fra driften. Overraskende er det dog, at det kun er en forholdsvis lille andel, som genererer mellem 0 og 700.000 kr. i likviditet i denne gruppe. Det understreger endnu en gang den meget store forskel i bedrifternes performance i denne gruppe.

Fremstillingspris

De store bedrifter opnåede lavere driftsresultater end de mindre. De store er imidlertid bedre til at forrente aktiverne. Ligeledes fremstiller de mælken med lavere omkostninger end de mindre bedrifter. Det fremgår af figur 3 på næste side.

Beregning af fremstillingspris for mælk

- + Stykomkostninger
- + Kontante kapacitetsomkostninger
- + Ejerløn
- + Driftsmæssige afskrivninger
- + Nettoforpagtningsudgifter
- + Forrentning af landbrugsaktiver
- = Totale omkostninger
- Afkoblet EU-støtte
- Indtægter øvrige driftsgrene
- = Krav til mælkeindtægt

$$\frac{\text{Krav til mælkeindtægt}}{\text{Solgt mælkemængde}} = \text{Fremstillingspris for mælk}$$

Figur 3 viser, at 10 pct. af bedrifterne med 80-160 køer fremstillede mælk til under 2,91 kr. pr. kg mælk. Til sammenligning fremstillede 10 pct. af bedrifterne med over 320 køer mælk til under 2,40 kr. pr. kg mælk.

Figuren viser også, at den midterste tredjedel af bedrifterne med 80-160 køer fremstiller mælk til mellem 3,17 og 3,51 kr. pr. kg mælk. For bedrifterne med over 320 køer fremstillede den midterste tredjedel af bedrifter mælk til mellem 2,65 og 2,99 kr. pr. kg mælk.

Når de store bedrifter har lavere fremstillingsomkostninger skyldes det bl.a., at de har et mindre jordtilliggende pr. ko sammenlignet med de mindre bedrifter og derfor skal forrente en mindre aktivmasse pr. ko, sammenlignet med de mindre bedrifter.

Udover den størrelsesøkonomiske tendens viser figur 3. også, at kun en meget lille andel af bedrifterne i 2011 kunne fremstille mælken til lavere omkostninger end mælkeprisen, når alle

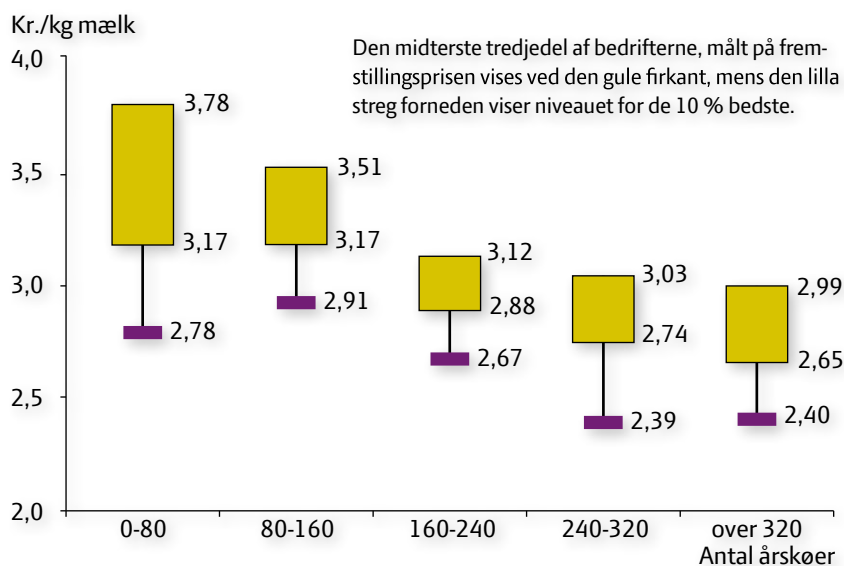
Kun en meget lille andel af bedrifterne kunne i 2011 fremstille mælken til lavere omkostninger end mælkeprisen, når alle omkostninger inklusive egen arbejdskraft og egenkapital skulle aflønnes. Få bedrifter var således i stand til at opnå en egentlig profit ved mælkeproduktion. Arkivfoto.

omkostninger inklusive egen arbejdskraft og egenkapital skulle aflønnes. Dette er angivet i boksen med beregning af fremstillingspris. Få bedrifter var således i stand til at opnå en egentlig profit ved mælkeproduktion.

Den opgjorte fremstillingspris indikerer, at aktiverne var værdisat for højt for flertallet af bedrifterne i 2011, når alle faktorer i produktionen inklusive eget arbejde og egen kapital skulle aflønnes.

Kun de allerbedste bedrifter formåede at honorere de værdier, som aktiverne indgik med i regnskaberne.

På kort sigt betyder værdisætningen i regnskabet ikke så meget som den aktuelle indtjening. Men i forhold til fremtidige investeringer bør man holde sig for øje, at investeringssummen kun kan ændres i købsøjeblikket, og at et aktiv ikke er

Figur 3. Spredning i fremstillingspris pr. kg EKM, inklusive ejerløn og forrentning af bundet kapital. Beregnet på hele virksomheden for bedrifter med konventionel stor race. Den midterste tredjedel af bedrifterne, målt på fremstillingsprisen, vises ved den gule firkant, mens den lille streg for neden viser niveauet for de 10 % bedste.

mere værd end den indtægt, som kan genereres ved dets anvendelse i tiden fra køb til salg.

Omkostningerne til aflønning af den investerede kapital udgør en væsentlig post i mælkeprodukti-

onen, og om man vurderer økonomien ud fra afkastningsgraden eller fremstillingsprisen ændrer ikke på, at såfremt værdien, der frembringes ved produktion ikke er større end omkostningerne, vil der på langt sigt opstå økonomiske problemer.

Fremstillingsprisen

Den indirekte beregning af fremstillingsprisen antager, at alle øvrige aktiviteter på bedriften opnår en omkostningsdækkende indtægt, mens mælkeproduktionen som den største aktivitet står tilbage med de resterende omkostninger.

Såfremt man ønsker en nærmere analyse af henholdsvis markens og staldens økonomi,

henvises til Business Check Kvæg, som viser resultaterne for driftsgrenene mælkeproduktion og grovfoder hver for sig.

Driftsgrensanalyserne er blevet en integreret del af den interne årsrapport. Læs mere om driftsgrensanalysen og Business Check Kvæg på side 44.

Økologi versus konventionel produktion

De økologiske bedrifter med stor race opnåede et driftsresultat, der var 181.000 kr. højere end de tilsvarende konventionelle bedrifter (se tabel 4). Forskellen er cirka halvt så stor sammenlignet med 2010. En væsentlig forklaring på den mindre forskel er, at de økologiske bedrifter har realiseret et stort gennemsnitligt tab på finansielle forretninger.

Dette gennemsnitstal dækker dog over, at det er få bedrifter i denne gruppe, der har realiseret meget store milliontab på finansielle forretninger. 80 pct. af det samlede tab på finansielle forretninger for denne gruppe er koncentreret på omkring 5 pct. af bedrifterne.

For jerseybedrifter forholdt det sig stik modsat. Her opnåede de konventionelle bedrifter det bedste driftsresultat. Resultatet var således 130.000 kr. bedre end deres økologiske kollegers resultat.

Årsagen til forskellen i driftsresultat er, at de konventionelle jerseybedrifter havde 26 flere køer og dermed et større produktionsgrundlag, samtidig med, at disse bedrifter også opnåede et højere

De konventionelle besætninger med Jersey har været en anelse mere effektive til at genere bruttoudbytte ud fra den investerede kapital, da aktivernes omsætningshastighed er en anelse højere her. Arkivfoto.

driftsresultat pr. årsko i forhold til deres økologiske kolleger.

Hvis der kigges på afkastningsgraden er det ligeledes økologerne med stor race, der har været bedst til at forrente landbrugsaktiverne. Det skyldes primært, at denne gruppe har fået en større del af bruttoudbyttet med ned på bundlinjen.

Mens de andre grupper i 2011 havde 11-12 øre tilbage til at aflønne den investerede kapital for hver krone de generede i bruttoudbyttet, så havde økologerne med stor race 17 øre tilbage til at aflønne kapitalen.

Det ses endvidere, at de konventionelle besætninger med Jersey har været en anelse mere effektive til at genere bruttoudbytte ud fra den investerede kapital, da aktivernes omsætningshastighed er en anelse højere her.

Afkastningsgraden har dog ikke været tilstrækkelig til, at den gennemsnitlige bedrift i hver gruppe kunne få en tilfredsstillende aflønning af den investerede kapital.

Tabel 4. Indtjening for malkekvægsbedrifter efter race og driftsform.

	Stor race		Jersey	
	Økologisk	Konventionel	Økologisk	Konventionel
Antal bedrifter	417	3013	48	356
Ha i alt	188	139	124	125
Årskøer	138	145	133	159
Kg EKM pr. ko	8.099	8.881	7.515	8.249
Kr. pr. kg EKM	3,09	2,61	3,15	2,68
Beløb i 1.000 kr.				
Dækningsbidrag	3.102	2.612	2.261	2.615
Kontante kapacitetsomkostninger	1.595	1.405	1.194	1.418
Afskrivninger	582	529	449	486
Resultat af primær drift	925	677	619	711
Afkoblet EU Støtte	554	458	377	406
Nettoforpagtningsafgift	281	191	154	201
Øvrige finansieringsomkostninger	854	780	692	637
Driftsresultat	345	164	150	280
Heraf realiserede tab på finansielle forretninger	183	101	48	34
Landbrugsaktiver i alt	30.051	27.045	24.977	23.622
Nøgletal				
Soliditet, %	23	18	12	19
Afkastningsgrad, landbug	2,49	1,83	1,57	1,97
Overskudsgrad	17	12	11	11
Aktivernes omsætningshastighed	0,15	0,16	0,14	0,18

Business Check Kvæg

– med driftsgrensanalyser for mælke- og grovfoderproduktion

> Jacob Krog

Driftsgrensanalysen har fokus på konkurrenceevne og giver god mulighed for at finde indsatsområder.

Driftsgrensanalysen giver mulighed for at komme tættere på tallene, end det er muligt når man sammenligner regnskabet for hele bedriften.

Opdelingen af alle omkostninger og indtægter mellem mark og stald giver bedre mulighed for at sammenligne de opnåede resultater med andre, da eksempelvis forholdet mellem antal køer og jordtiliggende ikke har nogen betydning for resultatet af driftsgrenene hver især. Driftsgrensanalysen indregner en renteomkostning til forrentning af aktivmassen, dermed er forskelle i gældsprocent ikke skævvridende for resultatet. Opdelingen af aktiver mellem mark og stald er vist i tabel 1.

Driftsgrensanalysen sætter fokus på økonomien i stald og mark hver for sig, og giver et godt grundlag, når der skal findes indsatsområder på bedriften. Foto: Helge Kromann.

I Business Check Kvæg 2011 indgår både driftsgrensanalyser for mælkeproduktionen og for grovfoderproduktionen.

De væsentligste nøgletal fra mælkeproduktionen er:

- Krav til dækningsbidrag
- Fremstillingspris pr. kg EKM
- Afkastningsgrad.

Krav til dækningsbidrag viser hvor stort et dækningsbidrag, der skal opnås for at have balance i økonomien efter forrentning af den investerede kapital og løn til ejeren. Kravet til dækningsbidrag er vidt forskelligt bedrifterne imellem. I en vurdering af bedriftens konkurrenceevne, er det således ikke nok kun at se på det opnåede dækningsbidrag, da det er forskellen mellem kravet og det opnåede dækningsbidrag som viser driftsgrenens resultat. Det krav til dækningsbidrag, som er opgjort i driftsgrensanalysen, kan eksempelvis anvendes ved

vurderingen af de kvartalsmæssige opgørelser af dækningsbidraget pr. ko i KvægNøglen.

Fremstillingsprisen viser, hvad det har kostet at producere et kg mælk på den enkelte bedrift. Dette nøgletal er derfor mindst lige så vigtigt, som den pris man sælger mælken til på mejeriet. Den beregnede fremstillingspris i driftsgrensanalysen er renset for påvirkninger fra andre driftsgrene og er dermed en direkte indikator for mælkeproduktionens konkurrenceevne i forhold til mælkeprisen.

Afkastningsgraden er også et udtryk for mælkeproduktionens konkurrenceevne, da den sætter fokus på det afkast, som produktionen giver til at forrente den investerede kapital.

De væsentligste nøgletal i opgørelserne for grovfoderproduktionen er:

- Rest til jordleje, ekskl. EU-støtte
- Maskinomkostninger
- Fremstillingspris, kr./FE.

Rest til jordleje, ekskl. EU-støtte viser hvad den enkelte bedrift opnår af resultat pr. ha til forrentning (eller leje) af jorden, uanset niveauet af EU-støtten. Dermed giver resultatet også indirekte et bud på hvad jorden er værd rent driftsmæssigt.

Maskinomkostningerne varierer meget mellem bedrifterne, og det er således også det indsatsområde hvor det absolut største besparelspotentiale ligger. I Business Check bliver maskinomkostningerne vist både pr. ha og pr. FE.

Grovfoderandelen af den samlede foderration er stor på rigtig mange bedrifter. Derfor er fremstillingsprisen pr. FE et centralt nøgletal for hele bedriften. I denne beregning skelnes der ikke mellem fremstillingsprisen af de enkelte afgrøder. En sådan opgørelse vil kræve væsentligt mere detaljerede registreringer. Driftsgrensanalysen er et overordnet værktøj, som gør det lettere at finde indsatsområder og forbedringspotentialer.

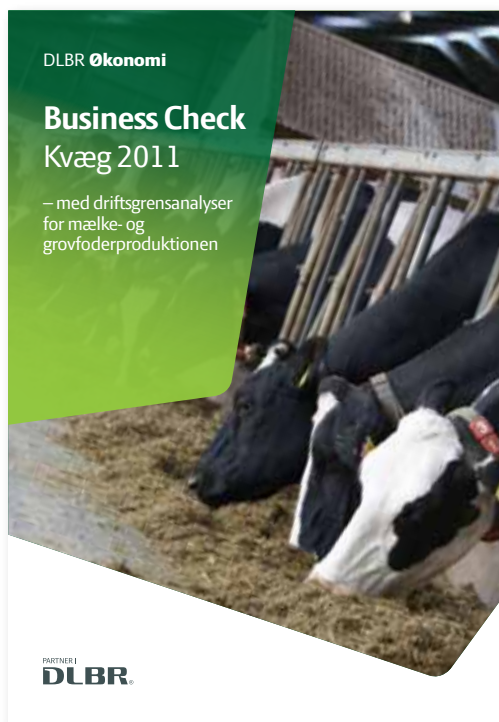
Driftsgrensanalysen er en integreret del af det interne regnskab og udarbejdes typisk samtidig med årsrapporten. I juni måned udgives Business Check

Tabel 1. Fordeling af aktiverne mellem mark og stald ved udarbejdelse af driftsgrensanalysen.

Stald	Mark
Staldanlæg	Maskinhus
Fodersiloer og foderlader	Maskiner
Fuldfodervogn og staldmaskiner	Jord
Gylletank	
Besætning	
Beholdninger af eget og indkøbt foder	
Andelskapital	
Mælkekvote	

Kvæg, som præsenterer et samlet uddrag af de tilgængelige driftsgrensanalyser. Driftsgrensanalyserne i den enkelte årsrapport kan sammenlignes direkte med resultaterne i Business Check hæftet.

Hvis du ønsker at se hvordan dine driftsgrenresultater er i forhold til andres, findes hæftet med Business Check Kvæg form på LandbrugsInfo under Økonomi > Benchmarking. Hæftet kan også købes i netbutikken: <http://netbutikken.vfl.dk>

Dækningsbidrag

– malkekøer med opdræt

- > Ole Aaes
- > Susanne Clausen
- > Jannik Toft Andersen

Fremgang i mælkeprisen gav i 2011 et højere dækningsbidrag i forhold til 2010.

Stigende foderpriser trak dog i den anden retning. Forskel i foderudnyttelse og de generelle pasningsrutiner forklarer en stor del af spredningen i de opnåede dækningsbidrag.

Dækningsbidraget blev i 2011 på 11.850 kr. pr. årsko og dermed 1.905 kr. højere i forhold til 2010. Bruttoudbyttet steg med 3.360 kr., mens stykomkostningerne steg med 1.455 kr. i forhold til 2010. Arkivfoto.

Konventionel produktion, stor race

Udviklingen i dækningsbidraget på konventionelle bedrifter med malkekøer af stor race er vist i tabel 1. Tallene for 2011 bygger på 161 opgørelser af dækningsbidraget for bedrifter, som er med i Kvægnøglen.

Dækningsbidraget blev i 2011 på 11.850 kr. pr. årsko og dermed 1.903 kr. højere i forhold til 2010. Bruttoudbyttet steg med 3.359 kr., mens stykomkostningerne steg med 1.455 kr. i forhold til 2010.

Højere mælkeindtægter og højere kødindtægter var årsagen til stigningen i bruttoudbyttet. Mælkeindtægten steg med 2.308 kr. pr. årsko som følge af en stigning i mælkeprisen på 26 øre pr. kg EKM. Stigningen kunne have været højere, hvis ikke mælkeydelsen pr. ko var faldet med

71 kg EKM i samme periode. Tilvækstværdien steg fra 1.051 kr. pr. årsko i 2010 til 2.934 kr. i 2011 især som følge af højere priser på oksekød. Dyreomsætningen udgjorde 2.416 kr. pr. årsko, realforskydningen 208 kr., mens værdiændringen på besætningen var 310 kr.

Stykomkostningerne steg med 1.455 kr. pr. årsko i forhold til 2010, som følge af højere foderpriser. Bedrifterne betalte 33 øre mere pr. FE kraftfoder og 37 øre mere pr. FE korn i 2011 sammenlignet med 2010. Samtidig blev grovfoderet værdisat 7 øre højere pr. FE i 2011 i forhold til 2010.

Tabel 1. Dækningsbidrag pr. årsko inkl. opdræt, for konventionelle malkekøer af stor race fra 2008-2011. Tallene bygger på opgørelser af dækningsbidrag i KvægNøglen.				
År	2008	2009	2010	2011
Antal bedrifter	163	141	140	161
Produktionsgrundlag				
Antal årskøer	151	156	170	192
Mælkeydelse lev., kg EKM/årsko	9.091	9.207	9.191	9.120
Priser				
Mælkepris, kr./kg EKM	2,70	2,02	2,34	2,60
Kraftfoder, kr./FE	1,83	1,80	1,70	2,03
Korn, kr./FE	1,35	0,99	1,07	1,44
Grovfoder, kr./FE	1,22	1,10	1,05	1,12
Bruttoudbytte				
Mælkeindtægt, kr./årsko	24.994	19.047	21.870	24.178
Tilvækstværdi, kr./årsko*	3.798	565	1.883	2.934
Bruttoudbytte, i alt	28.792	19.612	23.753	27.112
Stykomkostninger				
Foderomkostninger, kr./årsko	13.044	12.060	11.414	12.957
Øvrige stykomkostninger, kr./årsko	2.388	2.383	2.392	2.304
Stykomkostninger i alt, kr./årsko	15.432	14.443	13.807	15.262
Dækningsbidrag/årsko	13.360	5.169	9.947	11.850
Dækningsbidrag/kg EKM	1,46	0,56	1,08	1,29
* Værdiændring på besætningen udgør 1.513 kr./årsko i 2008, -1.506 kr./årsko i 2009 og -431 kr. i 2010 og 310 kr. i 2011.				

Til gengæld sparede landmændene i KvægNøglen på udgifterne til dyrlæge, medicin, avl, ydelseskontrol, rådgivning, klovbeskæring m.m., idet disse omkostninger faldt med 88 kr. pr. årsko i 2011.

Konventionel produktion, Jersey

Tabel 2 viser udviklingen i dækningsbidraget på konventionelle bedrifter med Jersey fra 2008 til 2011. I 2011 indgår der 25 bedrifter i opgørelsen.

Dækningsbidraget i 2011 blev på 11.679 kr. pr. årsko. Det er 1.852 kr. højere i forhold til 2010. Ligesom for bedrifterne med stor race steg både bruttoudbyttet og stykomkostningerne.

Jerseybedrifterne opnåede modsat deres kolleger med stor race en stigning i mælkeydelsen på 100 kg EKM fra 2010 til 2011. Mælkeindtægten steg således både som følge af en højere mælkeydelse pr. ko og som følge af en højere mælkepris. Stigningen i mælkeindtægten var på 2.528 kr.

Tabel 2. Dækningsbidrag for konventionelle Jersey malkekøer inklusivt opdræt. Tallene bygger på opgørelser af dækningsbidrag i KvægNøglen.				
År	2008	2009	2010	2011
Antal bedrifter	33	26	24	25
Produktionsgrundlag				
Antal årskøer	157	178	192	200
Mælkeydelse lev., kg EKM/årsko	8.377	8.413	8.497	8.594
Priser				
Mælkepris, kr./kg EKM	2,79	2,09	2,42	2,68
Kraftfoder, kr. /FE	1,92	1,81	1,63	1,95
Korn, kr./FE	1,26	1,04	1,08	1,35
Grovfoder, kr./FE	1,23	1,10	1,05	1,12
Bruttoudbytte				
Mælkeindtægt, kr./årsko	23.392	17.637	20.620	23.148
Tilvækstværdi, kr./årsko*	2.308	-206	665	1.193
Bruttoudbytte, i alt	25.700	17.431	21.285	24.341
Stykomkostninger				
Foderomkostninger, kr./årsko	11.152	10.098	9.209	10.614
Øvrige stykomkostninger, kr./årsko	2.197	2208	2.248	2.048
Stykomkostninger i alt, kr. pr. årsko	13.349	12.306	11.457	12.662
Dækningsbidrag pr. årsko	12.350	5.125	9.827	11.679
Dækningsbidrag pr. kg. EKM	1,48	0,61	1,15	1,36
* Konjunktur udgør 1.383 kr./årsko i 2008, -1.202 kr./årsko i 2009, -356 kr./årsko i 2010 og 4 kr. i 2011.				

Tilvækstværdien bidrog med en forbedring på 528 kr. pr. årsko, hvilket er noget mindre end for bedrifterne med stor race. Dette er en følge af, at Jersey har en lavere kødproduktion sammenlignet med stor race.

Højere foderpriser på korn og kraftfoder medførte en stigning i foderomkostningerne på 1.405 kr. Da jerseyproducenterne, ligesom producenterne af stor race, sparede på udgifterne til dyrlæge, medicin, avl, ydelseskontrol, rådgivning,

klovbeskæring m.m., kunne den samlede stigning i stykomkostningerne begrænses til 1.205 kr. pr. årsko.

Økologisk produktion, stor race

Tabel 3 viser dækningsbidraget for økologiske bedrifter med stor race fra 2008 til 2011. I 2011 indgår der 33 bedrifter.

De økologiske bedrifter opnåede et dækningsbidrag på 12.477 kr. pr. årsko. Det svarer til en

Tabel 3. Dækningsbidrag for økologiske malkekøer af stor race. Tallene bygger på opgørelser af dækningsbidrag i KvægNøglen. Tallene for 2010 bygger på opgørelser af dækningsbidrag i KvægNøglen.				
År	2008	2009	2010	2011
Antal bedrifter	26	31	33	33
Produktionsgrundlag				
Antal årskøer	165	183	171	177
Mælkeydelse lev., kg EKM pr. årsko	8.599	8.541	8.432	8.556
Priser				
Mælkepris, kr. pr. kg EKM	3,31	2,59	2,86	3,10
Kraftfoder, kr. pr. FE	3,22	3,48	3,41	3,81
Korn, kr. pr. FE	2,28	1,57	1,45	2,07
Grovfoder, kr. pr. FE	1,43	1,37	1,37	142
Bruttoudbytte				
Mælkeindtægt, kr. pr. årsko	29.287	22.684	24.654	27.291
Tilvækstværdi, kr. pr. årsko*	4.119	1.000	2.238	3.197
Bruttoudbytte, i alt	33.406	23.684	26.892	30.488
Stykomkostninger				
Foderomkostninger, kr. pr. årsko	16.388	15.513	14.233	15.916
Øvrige stykomkostninger, kr. pr. årsko	2.109	2.090	2.075	2.095
Stykomkostninger i alt, kr. pr. årsko	18.497	17.603	16.308	18.011
Dækningsbidrag pr. årsko	14.910	6.081	10.584	12.477
Dækningsbidrag pr. kg EKM	1,73	0,70	1,25	1,46
* Værdiændring på besætningen udgør 1.482 kr./årsko i 2008, - 1.472 kr./årsko i 2009, - 431 kr./årsko i 2010 samt 318 kr. i 2011.				

stigning på 1.893 kr. i forhold til 2010, hvilket er lidt mindre sammenlignet med de konventionelle bedrifter med samme race. Forskellen skyldes, at de økologiske bedrifter har en lidt lavere mælkeydelse pr. ko, hvorfor stigningen i mælkeprisen slår mindre hårdt igennem på mælkeindtægten.

Bruttoudbyttet steg med 3.596 kr. pr. årsko. Størstedelen af denne stigning er drevet af en stigning i mælkeindtægten, både som følge af en stigning i mælkeprisen og køernes mælkeydelse.

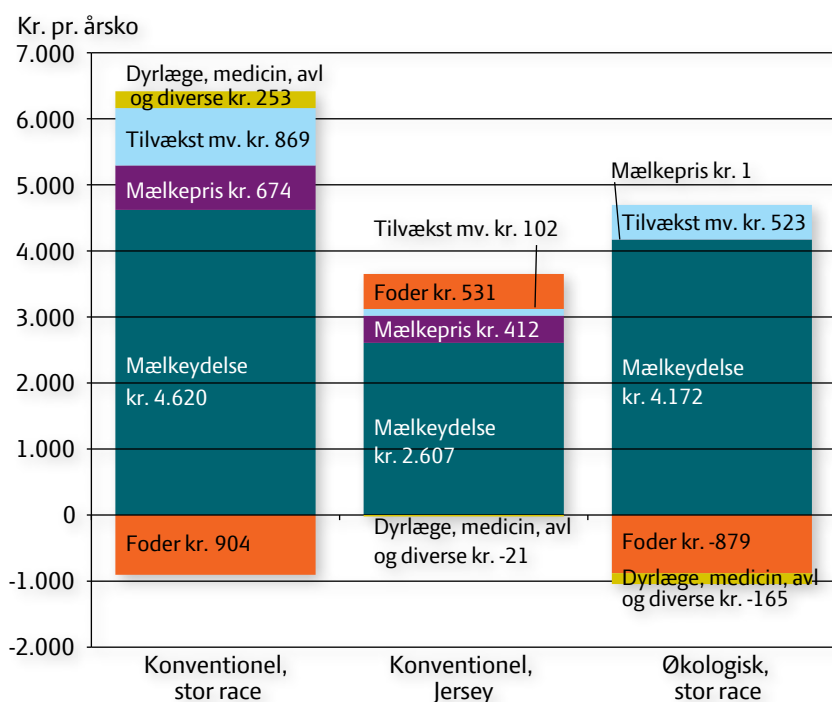
Stykomkostningerne steg med 1.703 kr. pr. årsko. Denne stigning var hovedsagligt forårsaget af stigende foderomkostninger, der tegnede sig for 1.683 kr. I modsætning til de konventionelle bedrifter steg diverse stykomkostninger svagt i forhold til 2010.

De økologiske bedrifter opnåede et dækningsbidrag på 12.477 kr. pr. årsko. Det svarer til en stigning på 1.895 kr. i forhold til 2010, hvilket er lidt mindre sammenlignet med de konventionelle bedrifter med samme race. Forskellen skyldes, at de økologiske bedrifter har en lidt lavere mælkeydelse pr. ko, hvorfor stigningen i mælkeprisen slår mindre hårdt igennem på mælkeindtægten. Arkivfoto.

Stor forskel i dækningsbidrag mellem bedrifter

Der var også i 2011 meget stor forskel i de opnåede dækningsbidrag, uanset race og driftsform, konventionel eller økologisk.

Figur 1 viser årsagerne til disse forskelle. De konventionelle bedrifter er delt ind i fire lige store grupper efter deres opnåede dækningsbidrag i 2011. Jerseybedrifterne og de økologiske bedrifter er delt ind i tre grupper som følge af det forholdsvis lave antal bedrifter i disse grupper.

Figur 1. Forskellen i dækningsbidrag mellem den højeste fjerdedel og laveste fjerdedel, konventionel stor race samt forskellen i dækningsbidrag mellem den højeste tredjedel og laveste tredjedel, Jersey, henholdsvis økologisk produktion.

Ses der på de konventionelle bedrifter med stor race, opnår gruppen med de højeste dækningsbidrag 5.512 kr. mere pr. ko sammenlignet med gruppen med de laveste dækningsbidrag. Den helt overvejende årsag til denne forskel er en højere mælkeydelse pr. ko. Således er der en forskel i mælkeindtægten på 4.620 kr. pr. ko mellem de 25 pct. bedste henholdsvis dårligste bedrifter.

Den større mælkeproduktion kræver mere foder, og derfor er foderomkostningerne også højere i denne gruppe. Forskellen er dog kun på 904 kr. pr. ko, og det signalerer en betydeligt højere fodereffektivitet blandt bedrifterne med de høje dækningsbidrag.

Bedrifterne med de høje dækningsbidrag har ikke alene en højere mælkeydelse og en bedre fodereffektivitet. De opnår også en højere mæl-

kepris, som følge af bedre kvalitet, og de har en højere tilvækstværdi samt lavere omkostninger til dyrlæge, avl og diverse. Kort sagt bedrifterne med de højeste dækningsbidrag formår at få mere ud af mindre.

Den samme tendens ses også blandt bedrifter med Jersey og økologisk produktion. Dog springer det i øjnene, at den bedste tredjedel af jerseybedrifterne, trods en højere mælkeydelse pr. ko, har lavere foderomkostninger end den ringeste tredjedel. Årsagen er dog ikke et lavere foderforbrug, men at de bedste bedrifter har formået at indkøbe foderet til lavere priser end den dårligste tredjedel af bedrifterne.

Den bedste tredjedel af de økologiske bedrifter har, sammenlignet med de konventionelle bedrifter, lidt højere omkostninger til dyrlæge og diverse i forhold til de dårligste bedrifter.

De bedste er bedre på stort set alle områder

Figur 1 signalerede, at de bedste bedrifter er bedre på alle de forhold, som indgår i dækningsbidraget. Tabel 4 og 5 dykker længere ned i tal-

lene fra de konventionelle bedrifter med stor race og undersøger de bagvedliggende forhold nærmere.

Tabel 4. Dækningsbidrag på konventionelle bedrifter med stor race, opdelt efter stigende dækningsbidrag pr. 2011. Gruppe 1 har det laveste dækningsbidrag og gruppe 4 det højeste. Data er fra 161 Kvæg-Nøglesætninger.				
Bedrifter pr. gruppe	40	41	39	41
Gruppe	1	2	3	4
Antal årskøer	182	180	190	215
Årsopdræt pr. årsko	0,89	0,91	0,95	0,87
Mælkeydelse pr. ko, kg EKM	8.259	8.810	9.335	10.064
Mælkepris, kr. pr. kg leveret	2,56	2,60	2,59	2,63
Grovfoderforbrug, FE pr. årsko	5.291	5.464	5.573	5.516
Forbrug af andet, FE pr. årsko	3.156	3.177	3.299	3.504
I alt foderforbrug, FE pr. Årsko	8.447	8.641	8.872	9.020
Kornpris, øre pr. FE	146,57	145,04	148,09	136,76
Kraftfoderpris øre. pr. FE	204,29	204,65	200,64	201,39
Grovfoderpris, øre pr. FE	112,54	111,88	111,90	112,19
Kroner pr. årsko				
Mælkeindtægt	21.608	23.493	24.669	26.903
Tilvækstværdi*	2.437	2.861	3.129	3.306
- heraf realforskydning	144	324	101	257
- heraf konjunkturforskydning	293	317	311	314
Bruttoudbytte	24.045	26.353	27.798	30.209
Foder	12.576	12.719	13.050	13.480
Heraf grovfoder	48 %	49 %	49 %	48 %
Dyrelæge, medicin og avl	1.356	1.328	1.293	1.238
Diverse omkostninger	1.064	960	1.053	929
Stykomkostninger	14.996	15.008	15.396	15.648
Dækningsbidrag	9.049	11.346	12.403	14.561
Dækningsbidrag, kr. pr. kg EKM	1,10	1,29	1,33	1,45

Tabel 5. Tekniske nøgletal på konventionelle bedrifter med stor race, opdelt efter stigende dækningsbidrag pr. 2011. Gruppe 1 har det laveste dækningsbidrag og gruppe 4 det højeste. Data er fra 161 Kvæg-Nøgle besætninger.

Bedrifter pr. gruppe	40	41	39	41
Gruppe	1	2	3	4
Tekniske nøgletal				
Dødelighed				
Døde køer, pct.	7,34	5,24	4,51	3,59
Dødfødte kalve, pct.	6,68	6,53	6,40	6,73
Døde kalve, 1-14 dage, pct.	3,39	2,57	1,94	2,13
Mælkekvantitet og reproduktionseffektivitet				
Cellletal fra ydelseskontrol, 1.000 celler/ml	338	263	251	215
Kvalitetstillæg i alt pr. kg EKM (lev.)	4,74	7,37	7,47	8,52
Reproduktionseffektivitet	0,15	0,18	0,20	0,21
Foderudnyttelse				
FE pr. kg mælk	1,02	0,98	0,95	0,90
Fodereffektivitet FE	80,73	82,07	83,70	84,44
Ensilagekvalitet (opf.)	1,18	1,18	1,16	1,16
Proteinudnyttelse	24,4	25,5	26,1	27,1
*Værdiændring på besætning udgør hhv. 293, 317, 311 og 314 kr./årsko i grupperne 1, 2, 3 og 4.				

Forskellen i bruttoudbyttet er på 6.164 kr. mellem gruppe 1 og gruppe 4, mens det kun har kostet 652 kr. ekstra i stykomkostninger at få denne store merindtjening. Det antyder, at der er et væsentligt misforhold mellem omkostningernes størrelse og udbyttet. Det springer i øjnene, at forskellen i foderomkostninger mellem gruppe 1 og 4 kun er 904 kr., da gruppe 4 producerer 1.805 kg mælk mere og sælger for 735 kr. flere dyr. Alligevel anvender de kun 573 FE mere sammenlignet med bedrifterne i gruppe 1.

Gruppe 1 anvender 1,02 FE pr. kg EKM, mens bedrifterne i gruppe 4 nøjes med 0,9 FE pr. kg EKM. Foderforbruget dækker over foder til både malkekøerne og opdræt, men der er ikke

væsentlig forskel i antallet af opdræt pr. årsko mellem gruppe 1 og gruppe 4. Forskellen i fodereffektiviteten hos køerne kan da også ses ved, at fodereffektiviteten er ca. fire enheder højere hos gruppe 4 end hos gruppe 1. Resultaterne er opgjort ud fra det gamle fodervurderingssystem.

Dersom bedrifterne i gruppe 1 havde opnået samme foderudnyttelse som kollegerne i gruppe 4, ville de kunne spare 180.376 FE eller 268.548 kr. om året. Den gennemsnitlige pris pr. FE var 1,49 kr. i 2011. Siden 2011 er foderpriserne steget, hvorved den økonomiske forskel bliver endnu større ved de nuværende priser.

Den dårligere foderudnyttelse fører også til lavere proteinudnyttelse, om end proteinudnyttelsen også afhænger af proteinkoncentrationen i foderet. Proteinudnyttelsen er knap 3 procentpoint højere blandt bedrifterne i gruppe 4 sammenlignet med gruppe 1. En lav proteinudnyttelse skader miljøet, ikke alene gennem nitrat og ammoniak, men også ved, at klimapåvirkningen er meget større på grund af større emission af lattergas i marken.

Hvad er årsagen til denne forskel i foderudnyttelse? Tabel 4 understreger, at det ikke er foder-sammensætningen eller kvaliteten af foderet, der er årsag til forskellen. Andelen af grovfoder er ens i alle grupper. Ensilagekvaliteten er marginalt lavere i de to grupper med laveste dækningsbidrag.

Forskellen er dog lille og forklarer meget lidt af den sette forskel. Gruppe 1 har indkøbt fode-

Den store variation i resultaterne mellem bedrifter vidner om, at der er rigtig meget at hente på mange bedrifter, hvis pasningsrutinerne forbedres. Der er i de senere år udviklet en stribe hjælpeværktøjer til dette i form af arbejdsinstruktioner (SOP's) og white board 'Tavlemøder' til at styre arbejdsudførelsen og -planlægningen. Foto: Vibeke Fladjær Nielsen.

ret til højere priser sammenlignet med gruppe 4. Det antyder ikke umiddelbart, at der skulle være forskel i kvaliteten eller sammensætningen af det anvendte foder. Det antyder imidlertid, at bedrifterne i gruppe 4 er bedre til at handle indkøb af foder. Eksempelvis er kornprisen 10 øre lavere pr. FE i gruppe 4 sammenlignet med gruppe 1 – eller også anvender de lidt billigere kraftfodervarianter.

Gode pasningsrutiner er afgørende

En lav foderudnyttelse hænger sammen med den måde, tingene bliver gjort på i besætningen. Dvs. management, og mere konkret den måde tingene bliver gjort på i det daglige i besætningen.

Gode pasningsrutiner er afgørende for køernes sundhedstilstand og dermed for deres produktion. Sunde køer udnytter foderet effektivt. Sunde køer er med andre ord effektive køer.

Tabel 5 antyder, at køerne på bedrifterne i gruppe 1 ikke er så sunde, som køerne i gruppe 4. Der dør dobbelt så mange køer i gruppe 1 sammenlignet med gruppe 4. Den samme tendens ses blandt kalvene. Dyr lægeomkostningerne er højere, og det samme er celletallet.

Den bedre sundhedstilstand blandt bedrifterne i gruppe 4 sammenlignet med gruppe 1 er sandsynligvis en medvirkende årsag til, at reproduktionseffektiviteten er højere i gruppe 4 sammenlignet med gruppe 1. Dog er det formentlig også udtryk for, at det højere managementniveau blandt bedrifterne i gruppe 4 fører til, at disse bedrifter er dygtigere til at finde køer i brunst og få dem drægtige ved insemineringen.

Til trods for den lavere reproduktionseffektivitet, er antallet af opdræt pr. årsko det samme i gruppe 1 henholdsvis 4. Det kan betyde, at kvierne bliver

ældre inden kælvning i gruppe 1, hvilket også forøger omkostningerne og foderforbruget.

Størst mulig kvalitet og effektivitet i produktionsprocessen er afgørende for enhver virksomheds økonomi. Det gælder også malkekvægsbedrifter.

Den store variation i resultaterne mellem bedrifter vidner om, at der er rigtig meget at hente på mange bedrifter, hvis pasningsrutinerne forbedres. Der er i de senere år udviklet en stribe hjælpeværktøjer til dette i form af arbejdsinstruktioner (SOP's) og white board 'Tavlemøder' til at styre arbejdsudførelsen og -planlægningen, ligesom en række rådgivere er blevet uddannet i Lean, som netop har til formål at optimere arbejdsgange og minimere spild.

Med andre ord, der er hjælp at få til at forbedre de nuværende rutiner, men det kræver vilje og mod fra ejeren og medarbejderne på bedriften, hvis forandringerne skal lykkes.

Mælke markedet

– positive udsigter, dog med prisudsving

- > Kristian Svendsen, Landbrug & Fødevarer
- > Martin Hestbech

De eksportorienterede mejerier i EU har haft glæde af, at euroen har været svækket over for dollaren. Det har styrket de eksportrende mejeriers konkurrenceevne især inden for skummetmælks-pulver og ost. Arkivfoto.

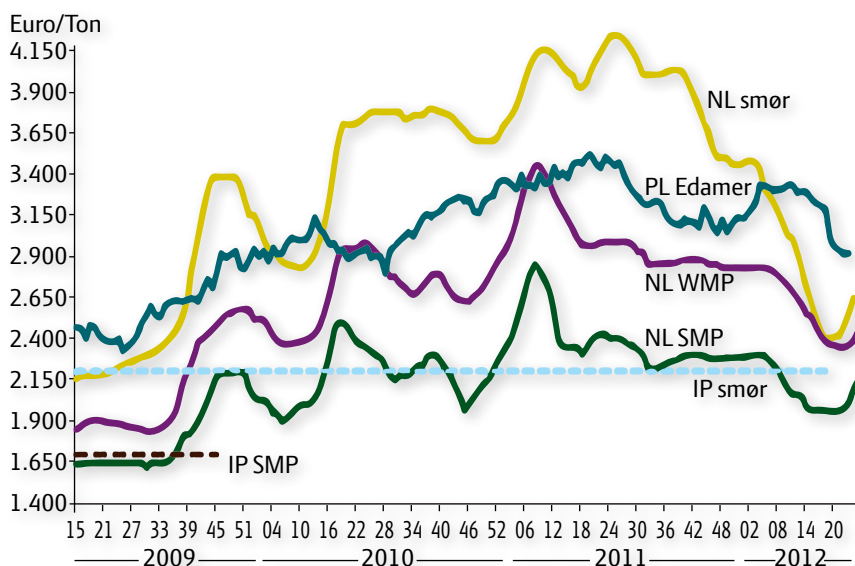
Priserne på mejeriprodukter og dermed også mælkeprisen til landmændene vil komme til at svinge i fremtiden. For de fleste er dette ikke nyt. Alligevel opstår der hurtigt en krise-temning, når priserne tager et dyk, som det skete i starten af 2012. Prisdyk, såvel som prishop er en del af fremtiden, men den langsigtede tendens på markedet for mejeriprodukter er positiv på grund af stigende efterspørgsel.

Mere mælk i 2012

I 2012 har prisudviklingen på verdensmarkedet været præget af et stort udbud, som har fået priserne til at falde. Afsætningen har dog fortsat været god, og derfor er der ikke blevet opbygget store lagre. Det er positivt, idet store lagre ofte afvikles, når markedet vender igen, og dermed giver forsinket stigning i priserne.

Europa følger verdensmarkedet

I takt med at den politiske regulering af markedet i EU er blevet lempet, påvirkes de europæiske priser langt mere af udviklingen på verdensmarkedet. Med andre ord hænger udviklingen på det europæiske marked i dag tæt sammen med udviklingen på det globale marked. Derfor har de europæiske mejerier og mælkeproducenter også mærket de faldende priser i 2012 meget direkte.

Figur 1.
Udviklingen i den
hollandsk/polske
notering i euro/
ton.

De eksportorienterede mejerier i EU har dog haft glæde af, at euroen har været svækket over for dollaren. Det har styrket de eksporterende mejeriers konkurrenceevne især inden for skummetmælkspulver og ost, men også i et vist omfang inden for smør og sødmælkspulver.

Meget tyder på, at prisfaldet i starten af 2012 nåede bunden i det sene forår. Markedet så ud til at vende omkring det tidspunkt, hvor den sæsonmæssige produktion i EU nåede sit højdepunkt. Når det er sagt, er der dog fortsat risiko for yderligere afmatning.

Mere mælk på verdensmarkedet, men væksten aftager

I EU topper indvejningen i de fleste medlemslande sidst i maj. Indvejningen er dog fortsat høj, omend med nedadgående tendens. De nyeste tal viser, at indvejningen i EU i april lå 2,1 pct. over 2011, mens den i marts lå 2,9 pct. over. Produktionen er steget markant mere i Østeuropa end i Vesteuropa. Således blev der i de østeuropæiske lande i april 2011 indvejet 10,4 pct. mere mælk sammenlignet med året før, mens der i EU 15 kun blev indvejet 1,1 pct. mere. Den samlede effekt af prisfaldet henover foråret og relativt høje

produktionsomkostninger ventes imidlertid at svække væksten i de 10 nye østeuropæiske medlemslande. Derfor kan der i det kommende år forventes en betragtelig lavere vækst i mælkeproduktionen. Det skal dog bemærkes, at det fugtige vejr i forsommeren generelt har givet gode græsningsbetingelser.

USA oplever et fald i væksten i mælkeproduktionen for tiden grundet en dårlig rentabilitet i produktionen. Således var bytteforholdet mellem mælkepris og foderomkostninger medio 2012 dårligere end selv i 2009, hvor priserne på verdensmarkedet nåede et historisk lavpunkt.

New Zealand er den største udbyder på verdensmarkedet, og derfor har produktionen i New Zealand stor betydning for verdensmarkedspriserne på mejeriprodukter. I sæsonen 2011/12 steg produktionen med 11 pct. og nåede op på 19 mia. kg. Særlig gode vejrhold var en væsentlig forklaring på den store stigning i produktionen. New Zealænderne forventer, at kunne fastholde produktionen på samme niveau i 2012/13 som i 2011/12. Ydelsen pr. ko forventes at falde, mens antallet af køer ventes at stige. På længere sigt ventes produktionen at stige yderligere.

Australien er en anden større aktør på verdensmarkedet. Her forventer man at nå op på knap 9,5 mia. kg mælk – 4 pct. mere end året før. Ligesom i New Zealand afhænger den australske mælkeproduktion af vejrforholdene, om end der anvendes en større mængde suppleringsfoder i Australien sammenlignet med New Zealand. Der er dog optimisme at spore i Australien. Ifølge en spørgeskemaundersøgelse ventes produktionen at nå op på ca. 10 mia. kg i 2014/15 og dermed er der udsigt til fortsat vækst.

I Latinamerika øger en række lande produktionen ikke mindst Argentina. Denne produktionsvækst ser dog ikke ud til at påvirke priserne på verdensmarkedet negativt, fordi den største del af denne mælkemængde afsættes på vækstmarkederne i Latinamerika særligt i Brasilien og Venezuela.

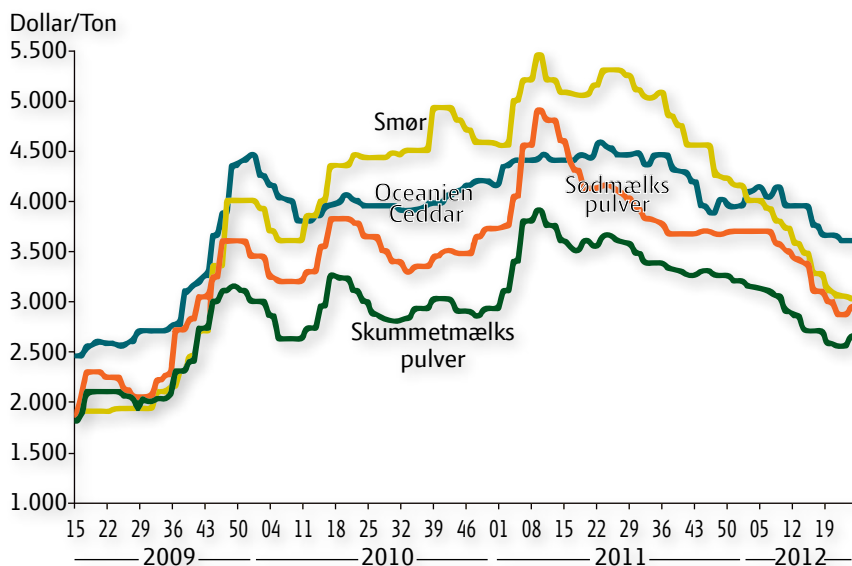
Som nævnt er der på den sydlige halvkugle tegn på, at væksten i produktionen ikke vil fortsætte i det kommende år. Det betyder næppe, at produktionen vil falde, men en opbremsning af væksten vil alt andet lige være positivt for prisdannelsen.

USA oplever et fald i væksten i mælkeproduktionen for tiden grundet en dårlig rentabilitet i produktionen. Således var bytteforholdet mellem mælkepris og foderomkostninger medio 2012 dårligere end selv i 2009, hvor priserne på verdensmarkedet nåede et historisk lavpunkt. Arkivfoto.

På den nordlige halvkugle er det især USA og EU, der er af betydning, særligt da produktionsvæksten i en række østeuropæiske lande enten har været lav, eller er blevet opslugt af øget økonomisk vækst lokalt.

Fortsat vækst i efterspørgslen

På efterspørgselssiden er situationen uden for EU og USA fortsat stabil og med en god efterspørgsel efter især mælkepulver, men også ost og smør. Generelt har det globale prisfald fået visse af de mere prisfølsomme markeder til at købe ind igen, men selv bortset fra det, er der over det seneste år trods den kraftige vækst på udbudssiden ikke tegn på overforsyning. Konsekvensen er som sagt, at balancen har indfundet sig på et lavere prisniveau. I efteråret 2012 ventes priserne at være stabile eller kun svagt stigende, som følge af et fortsat stort udbud. Samtidig er der ingen massive private eller offentlige lagre til at presse prisen.

Figur 2. Udviklingen i verdensmarkedspriserne fra 2009 til sommeren 2011.

Den massive krise i EU betyder, at den interne efterspørgsel i EU primært vil rette sig mod de billigere produktkategorier. Samtidig vil væksten i efterspørgslen være begrænset. Det betyder, at indtjeningen fra højprismarkedene vil være under pres i det sidste halvår af 2012. På det store tyske marked vil mulighederne for markant positive ændringer i prisniveauet være hæmmet af, at der blev indgået langsigtede leveringskontrakter i foråret af 2012, hvor markedstendensen var negativ.

På længere sigt er udsigterne positive. TetraPak vurderer således, at 2,7 mia. lavindkomstforbrugere i verden vil begynde at efterspørge forarbejdet mælk. Der er kun delvist tale om en ny efterspørgsel. Det indebærer snarere, at efterspørgslen flytter til produkter, som i højere grad importeres. Det kan derfor have en positiv prisefekt på verdensmarkedet.

På en nylig afholdt konference om udviklingen frem mod 2020, nævnte Fonterra, at de forventer en fordobling i det kinesiske forbrug fra 30 kg mælk pr. indbygger til 60 kg over en tiårig periode. I samme periode ventes den globale efterspørgsel at vokse med i alt 100 mia. kg mælk.

Fonterra forventer at kunne producere 5 mia. kg af denne mængde.

Væksten i efterspørgslen er interessant, fordi en stor del af væksten forventes at blive handlet på verdensmarkedet. Disse analyser bekræfter den langsigtede forventning om et marked for mejeriprodukter med en langsigtet positiv tendens.

Opsamling

Meget tyder på, at priserne har nået bunden i sommeren 2012. Der er globalt en stigende efterspørgsel, og de europæiske eksportører nyder godt af en svækket euro. På kort sigt betyder den høje produktion, at priserne er relativt lave, men på længere sigt vil de stige, bl.a. fordi der kommer en korrektion i udbuddet som følge af dårligere rentabilitet i mælkeproduktionen i nogle lande. Pilen peger derfor mest op, og ser vi på de seneste tegn fra future-markedet bekræftes denne tendens, selv om der ser ud til at blive tale om en langsom stigning.

Ti års udvikling

– bedrifter med malkekvæg

> Jannik Toft Andersen

I 2011 blev det gennemsnitlige driftsresultat på plus 194.000 kr., hvilket er cirka det samme som driftsresultatet for den gennemsnitlige producent lå på for ti år siden.

I den periode er produktionsomfanget og gælden pr. årsko blevet fordoblet.

Fra 2002 til 2008 er ejendomsværdierne delvist opgjort efter den offentlige vurdering, mens det fra 2009 og fremefter følger dagsværdien, ændringen i opgørelsesprincipperne gør, at aktiverne ikke er direkte sammenlignelige fra år til år i tabel 1.

Totaløkonomitallene er fra VFL's økonomidatabase. Mens opgørelserne af dækningsbidrag pr. ko og pr. kg EKM stammer fra KvægNøglen.

Driftsresultat i 2011 er fremkommet på baggrund af en mælkeproduktion, der på den gennemsnitlige bedrift er dobbelt så stor, som niveauet var i 2002. Arkivfoto.

Efter to år med negative driftsresultater blev det gennemsnitlige driftsresultat i 2011 på plus 194.000 kr. Dette resultat ligger på samme niveau, som de gennemsnitlige driftsresultater gjorde tilbage i 2002 og 2003. Driftsresultat i 2011 er vel at mærke fremkommet på baggrund af en mælkeproduktion, der på den gennemsnitlige bedrift er dobbelt så stor, som niveauet var i 2002. Indtjeningen har dermed ikke kunnet følge med den hastige udvikling, som bedrifterne har gennemgået de seneste ti år med hensyn til stigende produktionsomfang.

I den periode har bedrifterne i gennemsnit fået næsten dobbelt så mange køer, mens mælkeydelsen pr. årsko – på trods af et fald fra 2010 til 2011 – er vokset med 1.000 kg EKM. Antallet af malkekvægsbedrifter er i denne periode blevet næsten halveret.

Samtidig er gælden pr. bedrift blevet 3,5 gange større, hvilket svarer til, at gælden pr. årsko fra 2002 til 2011 er blevet næsten fordoblet.

Tabel 1. Ti års udvikling i kvægbruget - alle malke racer.

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Antal bedrifter	7.515	6.793	5.697	4.995	4.668	4.410	4.202	3.737	3.719	3.848
Antal køer	78	84	92	95	103	110	121	133	139	146
Antal ha	82	86	98	93	108	113	119	129	137	143
Kg EKM pr. ko	7.715	8.004	8.155	8.253	8.481	8.583	8.603	8.799	8.813	8.721
Kr. pr. kg EKM	2,46	2,36	2,34	2,27	2,17	2,38	2,77	2,08	2,42	2,67
Kr. pr. kg EKM, 2011-priser	3,01	2,83	2,76	2,62	2,45	2,65	2,95	2,18	2,49	2,67
Beløb pr. bedrift i 1.000 kr.										
Resultatopgørelse										
Dækningsbidrag	1.293	1.398	1.537	1.452	1.511	2.049	2.275	1.264	2.254	2.662
Kontante kapacitetsomkostninger	531	583	640	678	742	892	1.063	1.176	1.292	1.425
Driftsmæssige afskrivninger	204	221	269	275	288	361	416	479	498	530
Resultat af primær drift	558	594	628	499	481	796	796	-392	463	707
Afkøbt EU-tilskud				277	376	401	417	433	463	463
Finansieringsomkostninger	383	407	459	429	482	684	1.159	970	1.030	975
Driftsresultat	175	187	169	347	375	512	54	-928	-104	194
Driftsresultat 2011-priser	214	224	199	400	423	570	58	-972	-107	194
Beløb pr. bedrift i 1.000 kr.										
Balance										
Samlede aktiver	9.963	11.457	13.272	16.286	21.177	25.933	29.632	28.402	30.236	28.979
Gæld i alt	6.270	7.310	9.148	9.816	10.999	14.392	17.542	18.975	20.968	22.005
Gæld pr. årsko	80	87	99	103	107	131	145	143	151	151
Dækningsbidrag pr. produktionsenhed										
Dækningsbidrag pr. ko, stor race	10.858	10.670	10.545	11.179	10.138	11.619	13.321	5.151	9.947	11.850
DB pr. kg EKM, stor race	1,36	1,31	1,25	1,28	1,13	1,28	1,46	0,56	1,08	1,29
DB pr. kg EKM, stor race 2011-priser	1,66	1,57	1,47	1,48	1,28	1,42	1,56	0,59	1,11	1,29

Fra 2002 til 2008 er ejendomsværdien delvist opgjort efter den offentlige vurdering, mens det fra 2009 og fremefter følger dagsværdien. Ændringen i opgørelsesprincipperne gør, at aktiverne ikke er direkte sammenlignelige fra år til år i tabel 1. Totaløkonomitalleene er fra VFL's økonomidatabase. Mens opgørelserne af dækningsbidrag pr. ko og pr. kg EKM stammer fra KvægNøglen.

Resultatudtryk

RESULTATOPGØRELSE

1. Bruttoudbytte

Indtægter fra landbruget samt besætnings- og beholdningsforskydninger minus indkøb af dyr. Bemærk at såvel den reelle besætnings- og beholdningsforskydning som den prismæssige forskydning indgår.

Hvis besætningsværdierne pr. enhed er højere ultimo end primo vil denne værdiforøgelse være en del af bruttoudbyttet. Hvis besætningsværdierne ultimo er lavere end primo vil dette reducere bruttoudbyttet.

2. Stykomkostninger

Omkostninger der varierer i takt med produktionsomfanget. Det vil sige foder, udsæd, planteværn, gødning samt diverse omkostninger til husdyr og planter.

3. Dækningsbidrag

Bruttoudbytte (1) minus stykomkostninger (2).

4. Lønomkostninger

Omkostninger til at aflønne fremmed arbejdskraft.

5. Øvrige

kapacitetsomkostninger

Energi, maskinstation, vedligehold, ejendomsskat og forsikringer samt diverse omkostninger.

6. Afskrivninger mv.

Dækker afskrivninger på produktionsapparatet samt nedskrivninger på anlægsaktiver (ekskl. jord) samt tab/gevinst ved salg af aktiver.

7. Resultat af primær drift

Dækningsbidrag (3) minus lønomkostninger (4) minus øvrige kapacitetsomkostninger (5) minus afskrivninger (6).

8. Afkoblet EU-støtte

Den udbetalte støtte fra enkeltbetalingsordningen.

9. Finansierings-

omkostninger, landbrug

Landbrugets andel af renteindtægter og -udgifter, realiseret kursgevinst/ tab på finanslån og værdipapirer, forpagtningsafgift samt forpagtningsindtægt.

10. Driftsresultat

Resultat af primær drift (7) plus afkoblet EU-støtte (8) minus finansieringsomkostninger, landbrug (9).

BALANCE

11. Samlede aktiver

Den samlede kapital-anbringelse på bedriften; fordelt på landbrugsaktiver: Aktiver, der vedrører landbrugsdriften og øvrige aktiver: Aktiver uden for landbruget samt bedriftens finansielle reserver (finansielle aktiver).

12. Gæld

Fortæller hvor stor en del af aktiverne, der er finansieret af bedriftens kreditorer – f.eks. leverandører, realkredit og bank.

13. Hensættelser

Penge, der er sat af til at imødegå fremtidige forpligtelser. På et kvægbrug dækker dette reelt typisk primært over den latente ejendomsavancebeskatning, der vil være i forbindelse med salg af bedriften.

14. Egenkapital

Samlede aktiver (11) minus gæld (12) minus hensættelser (13). Andel af aktiverne, der tilhører landmanden.

NØGLETAL

15. Afkastningsgrad

Resultat af primær drift (7) plus afkoblet EU-støtte (8) minus nettoforpagtningsafgift minus ejerløn, divideret med *landbrugsaktiver*. For at bedriften er rentabel, skal afkastningsgraden være stor nok til at dække gældens og egenkapitalens forrentningskrav.

16. Aktivernes omsætningshastighed

Bruttoudbytte (1) divideret med landbrugsaktiverne. Aktivernes omsætningshastighed, landbrug viser hvor mange gange i løbet af et år landbrugsaktiverne omsættes. Dvs. tallet siger noget om, hvor stort et kapitalapparat, der har været nødvendig for at skabe den givne omsætning.

17. Overskudsgrad

Resultat af primær drift (7) plus afkoblet EU-støtte (8) minus nettoforpagtningsafgift minus ejerløn divideret med bruttoudbyttet (1).

Overskudsgrad, landbrug viser hvor stor en andel af bruttoudbyttet fra landbruget, der er tilbage til aflønning af kapitalen.

Aktivernes omsætningshastighed (16) ganget med

overskudsgraden (17) giver afkastningsgraden (15).

18. Soliditet

Egenkapital (13) divideret med samlede aktiver (11). Fortæller hvor stor en del af aktiverne, der er finansieret med egenkapital.

19. Nettoinvesteringer

Investeringer minus afskrivninger mv. (6).

20. Samlet likviditetsoverskud/-behov

Årets resultat* korrigeret for de ikke likvide poster minus landbrugsinvesteringer og øvrige investeringer.

**) Årets resultat medtager samtlige årets indtægter og omkostninger på ejendommen, både landbrugsrelaterede, ikke landbrugsrelaterede samt private transaktioner.*

21. Selvfinansieringsgrad

Til investering og afdrag divideret med totale investeringer – fortæller, hvor stor en del af årets investeringer, der er foretaget for egne midler.

22. Fremstillingspris mælk

Kravet til mælkeindtægt divideret med den solgte mælkemængde.

Krav til mælkeindtægt for nulresultat beregnes som de totale omkostninger fratrasket den afkoblede EU-støtte (8) og bruttoudbyttet fra øvrige aktiviteter (eksempelvis salgsafgrøder, tilvækstværdi kvæg og andre landbrugsindtægter).

De totale omkostninger fås ved summen af stykomkostninger (2), lønomkostninger (4), ejerløn, øvrige kapacitetsomkostninger (5), afskrivninger (6) og forrentning af landbrugsaktiver med 4 pct.

Fremstillingsprisen viser hvor høj mælkeprisen pr. kg EKM skal være for at opnå et positivt resultat efter ejerløn og 4 pct. forrentning af landbrugsaktiverne.

UDVÆLGELSESKRITERIUM

Udvælgelseskriterier har været følgende: (1) enkeltmands landbrugsbedrifter, (2) heltidsbeskæftigede i forhold til antal normtimer på minimum 1.665 timer pr. år, (3) minimum 20 årskøer.

Temafortegnelse

– tidligere udgivelser i serien

2011

- Rust dig til en produktion uden kvoter
- TurnAround – vejen til en god forretning
- Godt samspil mellem stald og mark er guld værd.
- God økonomi i at undgå mastitis.

2010

- Kend økonomien i din foderproduktion
- God reproduktion – en vej til højere tilvækstsværdi
- Foderoptimering – lille risiko, stor gevinst
- Døde køer æder dine penge.

2009

- Handyrpræmiens ophør i 2012 udfordrer slagtekalveproduktionen
- Se altid kritisk på foderøkonomien
- Er 2,4 laktationer pr. ko optimalt
- Vælg den rigtige teknologi.

2008

- Økonomisk optimalt foderniveau ved mælkeproduktion
- Faste procedurer forbedrer arbejdsmiljøet og indtjeningen
- Afkast og Risiko – de vigtigste kriterier i den forretningsmæssige beslutningsproces.

2007

- Det gode koliv – kan det betale sig?
- Slå autopiloten fra og grib selv rorpinden
- Fremtiden flytter ind
- Danske mælkeproducenter klarer konkurrencen.

2006

- De 1.000 køer?
- Forøg dit økonomiske råderum – prioriter indsatsområderne
- Fra kalv til guldko

- NorFor – et nyt fodervurderingssystem til kvæg.

2005

- Den gode vækststrategi
- Afgræsning contra staldfodring – og varighed af græsmarker
- Succesfuldt samarbejde – en mulighed.

2004

- Forandringsledelse i kvægbruget
- Høj, stabil indtjening – hvordan?
- Grovfodersystemer efter EU-reformen
- EU-reformen i forhold til kødproduktion.

2003

- Benchmarking – at lære af de bedste
- Mere græs ved afkoblet EU-støtte
- Grovfoderhåndtering med fokus på ensilering af græs
- Erfaringer og økonomiske resultater med automatisk malkning.

2002

- Produktivitetsfremgang – det handler om management
- Hvornår er en investering rentabel?
- Køer på græs eller stald i store besætninger
- Foderforsyningskæden.

2001

- Driftsledelse ved besætningsudvidelse
- Fem slæt i græsmarken betaler sig ikke!
- Hvad bestemmer levetider på bygninger og teknik?

2000

- Besætningsudvidelser
- Udlicitering af kvieproduktionen
- Afgræsning contra græsensilage
- Konsekvens af nye N-normer til kløvergræs.